

Bidrag til Familien Rosenkrantz's Historie

i det 16de Aarhundrede

af **A. Heise.**

(Fortsættelse).

V. Stensballe-Linierne.

A.

Axel Nielsen Rosenkrantz til Langtind, Stensballe og Rydhave. 1472—1551.

Hr. *Niels Timmesen (Rosenkrantz)* til *Stensballegaard* efterlod sig i sit Ægteskab med den rige Fru *Inger Nielsdatter (Gyldenstjerne)* til *Langtind* ved sin Død o. 1485 kun én Søn, **Axel Nielsen Rosenkrantz**, der var født 17. Marts 1472¹⁾. Han var saaledes endnu et umyndigt Barn, da Faderen døde. Moderen, der indtil sin Død kaldes „Fru Inger af Stensballegaard“, synes imidlertid at have været en kraftig Kvinde, der selv styrede Ejendommene²⁾. Selv forekommer Axel Nielsen første Gang i Aaret 1492, da han, altsaa den Gang 20 Aar gammel, som kgl. Hofsinde laa i Borgeleje med to Heste i Tvis Kloster³⁾. 1497 var han som kgl. Hofsinde med paa Toget til Sverig⁴⁾. 13. Oktober 1504 stod hans Bryllup i Horsens med *Berete Knob*, der var født paa Gjordslev 1490 og Datter af Lavrids Knob til Gyllebo i Skaane og Tale Arildsdatter (Baad). Det nygifte Par synes at have taget Bolig paa *Langtind*; i Aaret 1511 blev saaledes „Axel af Langtind“ udskrevet til Krigstog med 3 Heste, medens hans Moder, „Fru Inger til Stensballe“, maatte yde 2 Ryttere; i Aaret 1518 frikjøbte derimod „Axel Nielsen paa Langtind“ sig med 20 Gylden for den Rejse, „han nu skulde have gjort min Herres Naade (o: Kristiern II) udi Sverig“⁵⁾.

¹⁾ Jævnf. Familien Rosenkrantzes Hist. I, S. 215—22.

²⁾ En Proces mellem hende og Ribe Kapitel om Gods til Ejsing Sognekirke ved Langtind i Aaret 1500 ontales i Hofmans Fundat. IV, 633.

³⁾ Dsk. Mag. 4. R. II, 274.

⁴⁾ Har medbeseglet et i Kalmar ^{14/9} 1497 udstedt Brev (Rigsarkivet, Mors Nr. 3.)

⁵⁾ Dsk. Mag. 4. R. II, 298. Suhms Nye Saml. I, 3. 290.

I samme Aar nævnes han som Ejer af *Rydhave*, uden at det dog vides, hvorledes han er kommen i Besiddelse af denne Gaard, dog rimeligvis efter Moderen, siden Rydhave ogsaa tidligere havde staaet i Forbindelse med Langtind¹⁾.

Paa denne Tid synes Fru Inger at være død. I et Brev af 29. Marts 1522 kaldes Axel Nielsen ogsaa „til Langtind“ og i et Brev af 29. Marts 1523 ligeledes „til Stensballe“²⁾. I ethvert Tilfælde er hun død inden 23. Februar 1526, da Borgmester Esge Kristensen i Skive udstedte Kvittering til Axel Nielsen til Langtind for noget Gods, som dennes afdøde Moder Fru Inger havde opbaaret³⁾. Men for øvrigt synes Axel Nielsen paa denne Tid at have staaet i Fare for at miste *Stensballegaard*. I et Udkast til Klageposterne mod Kristiern II omtales nemlig, at „Fru Abel til Stensballe“ havde solgt Stensballe Gaard og Gods til Niels Ludvigsen (Rosenkrantz) til Palsgaard; men Kristian II stævnedes Niels Ludvigsen til Kjøbenhavn og fradømte ham mod Rigsraadets Vilje hans Kjøb. „Fru Abel til Stensballe“ antages ellers for at være Axel Nielsens Farmoder; hun havde været gift med Hr. Timme Nielsen, der med hende antages at have faaet Stensballe; hun antages ellers for at have været den anden af hans tre Hustruer og at være død inden 1449! Dette er imidlertid tvivlsomt: hun kan jo muligvis have været hans tredje Hustru og have overlevet ham i en længere Aarrække, helt ind i Kristiern II's Tid, men kan i saa Tilfælde neppe have været Niels Timmesens Moder. Dernæst er det ogsaa muligt, at der ikke er Tale om hele Stensballe Gaard og Gods, men kun om Andel deri; thi alle Hr. Timme Nielsens tre Hustruer synes at have haft Andel i Stensballe, og dertil kommer tilsidst den Omstændighed, at vedkommende Sted i Udkastet til Klageskriftet atter er overstreget og ikke indført i de trykte Klageskrifter, saa der

¹⁾ Dansk Atlas V, 815 ff. „Danske Herregaarde“. Bind 20 (Rydhave).

²⁾ Hvass, Meddelelser om Fam. Hvas, IV, 51. — Fred. I's Reg. ved Erslev og Mollerup, S. 2.

³⁾ Familien Rosenkrantz's Hist. I, 219; II, Dipl. Nr. 58. Som et Kuriosum bemærkes, at den i det bekendte Reformationsskrift: „Samtale mellem Peder Smed og Adser Bonde“ nævnte „Lars Foged i Skive“, i hvis Stue Samtalen foregaar, nævnes i dette Retsdokument som Vidne.

rimeligvis er noget urigtigt i Angivelserne¹⁾. Nogen Taknemmelighed fra Axel Niensens Side for denne Afgjørelse af Kristiern II kan man heller ikke spore. 26. Marts 1523 har han som „Væbner“ medbeseget Frederik I's i Viborg udstedte Haandfæstning, og 29. samme Maaned fik han i Viborg af Frederik I tildømt sig „de to Gaarde, som Hr. Niels Timmesen fik af Kronen til sig og Arvinger“. Formodentlig menes herved „Værholm“ og en anden Gaard i Vær Sogn, Vor Herred, som Hr. Niels Timmesen havde faaet ved Mageskifte med Kong Hans. Der maa fra Kronens Side være gjort Indsigelse mod Godheden af det Gods, Hr. Niels Timmesen havde givet til Vederlag, og formodentlig har Kristiern II benyttet sig heraf til atter at lægge Gaardene under Kronen²⁾.

Axel Nielsen kaldes i de ovennævnte Breve „vor Mand og Tjener“; han maa vel saaledes have været i Besiddelse af en eller anden lille Forlening. For øvrigt tog han kun liden Del i Tidens Begivenheder. 10. Juli 1531 fik „Axel Nielsen, vor Mand og Tjener“, Kongebrev om at holde sig rede med sine Svende, da Kongen har erfaret, at der er et mærkeligt Antal Krigsfolk samlet i Frisland (Kristiern II); men rimeligvis menes hermed Axel Njelsen Arnfeld til Palsgaard³⁾. Derimod søgte Axel Nielsen til Stensballe Dec. 1532 at faa Biskop Ove Bilde til at overlade sig en Klokke i Helligaandskirken i Horsens, hvilket Biskoppen dog ikke vilde have med at gjøre. Det var nemlig paa denne Tid, at Kirkerne maatte af med deres Klokker, for at der kunde støbes Kanoner deraf; men Klokkerne kunde kjøbes tilbage. For øvrigt opholdt Axel Nielsen sig i Reglen paa Langtind, hvorimod hans Sønner efterhaanden fik de øvrige Gaarde til Bopæl og under deres Styrelse. Under Grevefejden skal han have forsvaret Langtind med stor Tapperhed mod Bønderne og saa-

¹⁾ Familien Rosenkrantz's Hist. II, 125; jfr. I under „Hr. Timme Nielsen“ og „Hr. Niels Timmesen“.

²⁾ Fred. I's Registranter, S. 2; jævnf. Fam. Rosenkrantz's Hist. I, Dipl. Nr. 158, S. 160. Om Værholm se senere under Folmer Rosenkrantz til Stensballe og Klavs Glambek til Rask.

³⁾ Familien Rosenkrantz's Hist. II, Dipl. Nr. 90.

ledes reddet Gaarden¹⁾. Til Rigsdagen 1536 indkaldtes han sammen med sin Søn Niels Axelsen, der allerede nu kaldes „til Stensballe“; begge have ogsaa medundertegnet Recessen af 30. Oktober; ligeledes indkaldtes han til Kristian III's Kroning 1537²⁾.

Med sine Naboer, navnlig med Peder Ebbesen Galt til Tyrrestrup og dennes Enke, Fru Ingeborg Drefeld, og øvrige Arvinger havde Axel Nielsen som Ejer af Stensballe en Mængde Stridigheder om Stensballe Birk, hvilket dog her forbigaaes, lige saa vel som en Del Arveskifter med Gyldenstjerne fra Tim. Han døde 79 Aar gl. den 4. Februar 1551 paa Langtind og blev den 20. i samme Maaned fulgt i Døden af sin Hustru *Berete Knob*. De bleve begge begravede i Ejsing Kirke ved Langtind, hvor der findes en Gravsten med deres Billeder³⁾.

Åxel Nielsen Rosenkrantz havde 5 Sønner:

- 1) **Niels Axelsen Rosenkrantz** til *Rydhave* og Halkjær, født $29/9$ 1505, der senere vil blive omtalt (**B**).
- 2) **Thønes (Timme)**, f. $11/10$ 1508. Det er vel snarere denne Thønnys Rosenkrantz end den under Hevringholm-Linien omtalte Timme Styggesen, der i Juli 1535 fik Pas af Kristian III for at begive sig fra Sjælland til Jylland. Han synes død tidlig; thi i Aaret 1547 stævnedes Borgmester Oluf Skriver (i Kjøbenhavn?) Axel Rosenkrantz til Langtind for nogen „Gjæld“, som hans Søn Thønes laante af ham. I Skiftebreve fra 1549 omtales kun de tre Sønner Niels, Folmer og Erik, saa han i hvert Fald paa den Tid var død⁴⁾.
- 3) **Lars**, f. $22/6$ 1513, skal være død ung.
- 4) **Erik Axelsen Rosenkrantz** til *Langtind* m. m., f. $4/5$ 1516, omtales senere (**C**).
- 5) **Folmer Axelsen Rosenkrantz** til Stensballegaard, f. $29/8$ 1523, omtales senere (**D**).

¹⁾ Hofman, Fundat. IV, 627.

²⁾ Dansk Mag. 3. R. VI, 55 ff., 129 ff.

³⁾ Hofmans Fundat. IV, 627. Dsk. Atlas V, 815 ff.

⁴⁾ Dansk Mag. 4. R., I, 369; IV, 157.

B.

**Niels Axelsen Rosenkrantz til Rydhave og Halkjær
(1505—1581) og hans Slægt.**

Niels Axelsen Rosenkrantz, Axel Nielsens ældste Søn, var født 29. September 1505 og blev 1528 indskreven ved Universitetet i Wittenberg¹⁾. Som ovenfor omtalt kaldes han allerede 1536 „til Stensballe“ og har formodentlig faaet denne Gaard i Brug af sin Fader ved sit Giftermaal med *Maren Ovesdatter Lunge*, Datter af den tidligere omtalte rige Rigsraad Ove Vincentsen Lunge († 1540). I den følgende Tid omtales han hyppig i Anledning af forskellige Hverv, der overdroges ham. I Kroningen 1537 deltog „Niels Axelsen“ som kgl. Hofsinde; for øvrigt nævnes han ligesom Faderen fra 1536 af med Navnet „Rosenkrantz“. 1539 fik han Brev paa at beholde det *Birk* ved Stensballe, som hans Fader og Forfædre tidligere havde haft. I Aaret 1542 fik han for en Sum af 1500 Daler Pantebrev paa *Tisted* Gaard i Ty, hvilken Gaard han dog ikke kom i Besiddelse af, og Maj 1543 for 1000 Daler Pantebrev paa den tidligere Bispegaard *Halkjær* i Ejdrup Sogn, Aars Herred, Viborg Stift, hvilken Gaard han 1544 kjøbte af Kronen for 11,724 Mark²⁾, ligesom han i disse Aar sammen med Faderen og efter dennes Død alene førte de langvarige Retstrætter med Peder Ebbesen Galt, der optraadte paa Kongens Vegne. Det er svære Beskyldninger, der rettes mod Niels Axelsen, og de synes at vise, hvor hensynsløs og voldsom han kunde være. Han havde nemlig i Stridens Hede „bundet og fanget Stiftets og Præstens Tjenere (:) Fæstere) i Vær By og sat dem i Stok og Jern“³⁾.

Efter Faderens Død 1551 skiftede de tre efterlevende Brødre hans Ejendomme imellem sig saaledes, at *Stensballe* tilfaldt den yngste af Brødrene, *Folmer Rosenkrantz*; *Langtind* tilfaldt *Erik Rosenkrantz*; *Rydhave* tilfaldt *Niels Rosenkrantz*. Med Hensyn til Skovene og Engene mellem Langtind og Rydhave foretoges

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. I, 463.

²⁾ Danske Kancelliregistranter 1535—50, 253; 268.

³⁾ Dansk Mag. 3. R. VI *passim* og 4. R. I, 283—86.

11. November 1555 et Skifte mellem Niels og Erik Rosenkrantz¹⁾. Men ogsaa i Forhold til Brødrene viste Niels Axelsen sit halsstarrige Sindelag; i Aaret 1557 stævnedes han saaledes af sin Broder Folmer, fordi han, den Tid de skiftede deres Fædrenegods, havde givet Folmer Brev paa at ville udlægge ham noget Jordegods, men ikke holdt sit Brev²⁾, og 1569 lod han sin Broder Erik tiltale paa Ginding Herredsting for nogen Gjæld; men da Erik beviste, at de paa Kyndelmisse Dag samme Aar vare blevne forligte om al Gjæld, som havde været dem imellem, saa blev Niels Rosenkrantzes Fordring afvist³⁾.

At en saa stridbar og raa Landjunker som Niels Rosenkrantz maatte faa adskillige Retstrætter, følger af sig selv. I Aaret 1573 klagede han saaledes i et Brev til Kansler Niels Kaas over, at Niels Mikkelsen (Tornekrans) til Kyø havde opkrævet Sandemænd, som skulde gjøre Sandemandstog mellem Kyøs og Halkjærs Ejendomme; nogle havde da haft en af Skjelstenene oppe og borttaget Kul og Flint; Niels Rosenkrantz havde da talt med Superintendenten, Mester Peder (Tøgersen), om et *Bandsbrev* til Sognepræsterne i begges Sogne, hvilket denne ogsaa havde lovet ham; men siden havde Niels Mikkelsen forbudt Mester Peder at give noget Bandsbrev ud; Niels Rosenkrantz beder da nu Niels Kaas om dennes Medvirkning til, at han kunde faa kongelig Stadfæstelse paa sine Ejendomme⁴⁾. Udfaldet af denne ejendommelige Sag kjendes ikke; men atter i Aaret 1577 maatte der udgaa Befaling til Lensmanden om at hjælpe Stiftsskriveren i Viborg Stift at indkræve resterende Tiendekorn hos Adelen i Aalborg Len, og deriblandt nævnes ogsaa Niels Rosenkrantz til Halkjær og hans Søn *Vincens*, der ogsaa ellers viser sig som en temlig ustyrlig Herre. Saaledes udstedtes der 1568 Brev til Holger Rosenkrantz (som Statholder i Nørrejyland), at Thomas Pedersen i Rodsted havde

¹⁾ Rigsarkivet, Rydhave Nr. 4 (vigtigt i topografisk Henseende); jfr. „Danske Herregaarde“, Bind 20 (Rydhave).

²⁾ Tegn. 1557, 321.

³⁾ Rigsarkivet, Voss's Perg., Danmark Fasc. 21 c., Gjældsbreve 80.

⁴⁾ Rigsark., Dsk. Saml. Nr. 604, 46 b.

klaget over, at to af hans egen Husbond *Kristoffer Lykkes* Svende og *Vincens Rosenkrantz*s Karl ved Nattetide vare komne til hans Gaard, havde opslaget hans Dør, overfaldet og ihjelslaget hans Søn uden al Skyld og Brøde, og han havde forgjæves søgt sin Ret hos Kristoffer Lykke; da Kongen „over slig Mord og Manddrab ingen Behagelighed haver“, skal Holger Rosenkrantz ifølge sin Stilling i Nørrejyland hjælpe Thomas Pedersen til sin Ret¹⁾.

I det offentlige Liv tog Niels Rosenkrantz derimod saa godt som ikke Del. 1555 var han dog blandt de Adelsmænd, der i Forening med Stiftslensmanden Otte Krumpen skulde ordne Kirkeforholdene i Viborg Stift, og træffe Forberedelser til de saakaldte „Klemmebreve“²⁾. Nogle enkelte, dog temlig ubetydelige Magelæg, hvorved han samlede Gods om Halkjær, forekomme ogsaa. I Aaret 1565 var han blandt de Adelsmænd, der maatte gaa i Borgen for Frederik II for 40,000 Daler til at lønne de tyske Lejetropper med, og som herfor fik Underpant i Malmøhus, og ved det store Laan, som Adelen atter 1568 maatte forstrække Kongen med til Krigsfolkets Lønning, sattes han, ligesom sine Brødre, til 1000 Daler, saa han maa have været en rig Mand³⁾.

Niels Azelsen Rosenkrantz døde i Aaret 1581 og blev begravet d. 30. August⁴⁾, formodentlig i Ejdrup Kirke ved Halkjær. Han havde i det mindste ni Børn, deriblandt 4 Døtre, hvis Aldersrække efter Skifteprotokollen, som endnu tildels er bevaret, var følgende:

- 1) **Anna Nielsdatter Rosenkrantz**, gift med *Kristoffer Lykke* til Buderupholm, Søn af Iver Lykke Joakimsen og Olivia Krabbe (Datter af Rigmarsk Tyge Krabbe og Anne Rosenkrantz). Efter Faderens Død (1555) arvede Kristoffer Lykke baade *Hessel* og *Buderupholm*, hvis Hovedgaard han synes at have opført. Ved Mageskifte med Frederik II fik han 1581 *Grinderslev* Kloster i Salling for sin Mødrenegaard Skovgaard

¹⁾ Tegn. 1568, 107; 1577.

²⁾ Rørdam, Kirkelove. I, 481.

³⁾ 1565, Tegn. 321; Reg. 374. Tegn. 1569, 78—79.

⁴⁾ Ny kirkehist. Saml., V, 375.

(Vester Flakkebjerg Herred, Sjælland). Fru *Anne Rosenkrantz* synes død tidlig; thi allerede 1588 giftede han sig anden Gang med Edel Mogensdatter (Harbou). En Datter af første Ægteskab, Olivia Lykke, ægtede 1597 paa Hessel Iver Jul. Efter Kristoffer Lykkes Død (henimod 1614) kom Hessel til hans Søn med Anne Rosenkrantz, Iver Lykke, hvorimod Buderupholm allerede 1614 var i Johan Brokkenhuses Besiddelse (se nedenfor)¹⁾.

- 2) **Tale Nielsdatter Rosenkrantz**, gift 4. August 1588 paa Halkjær med *Klavs Nielsen* (Tornekran), Søn af Niels Mikelsen (Tornekran) til Kyø og Anne Klavsdatter Dyre fra Boller (i Vendsyssel). Han deltog oftere i Bryllupsfester ved Hove; ligeledes var han tilsagt til de store Festligheder ved Kristian IV's Kroning 1596, hvor han havde den Forretning tillige med tre andre Adelsmænd at „bære Maden frem for de meinsiske (d: sachsiske) Gesandter“, medens hans Svoger Axel Rosenkrantz „stod for Bordet“²⁾. Han synes saaledes at have været lidt finere vant end adskillige af de tidligere her nævnte Personer fra denne Egn; dette har maaske bidraget til, at hans Formuesomstændigheder og barnløse Ægteskab bleve meget uheldige. Med sin Hustru havde han faaet *Langdal* Gaard og Gods i Blære Sogn, Aars Herred, i Nærheden af Halkjær. Gaarden eller Byen, der tidligere havde været Bispegods, er vistnok ved den Lejlighed bleven oprettet til Hovedgaard; til denne Gaard benævnes han ogsaa i Mønstringslisterne fra Aarene 1592 og 1595; men han solgte efterhaanden sin Hustrus Gods, og da dette stred mod Loven, fordi Ægteskabet var barnløst, nedlagde Svogeren, Axel Nielsen Rosenkrantz til Halkjær, Indsigelse herimod, hvorpaa Klavs Nielsen i Aaret 1603 paa sin adelige Tro og Love maatte forpligte sig til, herefter ikke at afhænde eller pantsætte noget af sin Hustrus Gods, og

¹⁾ Danske Herregaarde, Bind 17 (Buderupholm). Jydske Saml. VII, 190.

²⁾ Fynske Saml. VI, 370 (Ejler Brokkenhus's Optegn.). — Sjæll. Tegn. 1592, 335 ff.; 1592 p. 562 ff.

dette Brev blev aarlig indtil 1606 læst paa Aars Herredsting. Alligevel solgte Klavs Nielsen Langdal omtr. Aar 1606. til Axel Galt til Ryomgaard, som atter i Aaret 1609 solgte Gaarden og Godset til Stygge Høg til Vang. Axel Nielsen Rosenkrantz stævnedes da alle Parter for Kongens Retterting, idet han erklærede, at Klavs Nielsen havde solgt saa godt som alt sin Hustrus Gods og nu tilsidst Langdal, uden i nogen Maade at sørge for hende „med Hus eller Værested“. — „Ja han skal være fra hende dragen og hende udi saa Maade i Elendighed have forladt“, hedder det i Kongedommen af 23. Marts 1610, „og ladet hende se sig selv paa andre Steder om Hus og Væresteder.“ Kun Stygge Høg mødte paa de indstævntes Vegne, og Dommen gik ham fuldstændig imod; Kjøbet erklæredes for ugyldigt, da Loven formelder, at Bonde ej maa afhænde Konejord, uden han har andet Gods at hæfte med og har Bam med hende¹⁾. — Fru Tale fik saaledes Langdal tilbage. Det synes at fremgaa af Dommen, at Klavs Nielsen den Gang ikke længere har haft Andel i Kyø, som hans eneste Broder, Mikkell Nielsen (Tornekranz), havde Bolig paa; men det staar maaske i Forbindelse med disse Forhold, at Mikkell Nielsen omtrent paa denne Tid solgte Kyø til Jørgen Due, der atter omtrent 1611 solgte Kyø til Fru Tales Broder, Axel Nielsen til Halkjær²⁾. Klavs Nielsen døde imidlertid ogsaa omtrent paa denne Tid; thi 8. Juni 1613 maatte Fru Tales Broder Axel paa hendes Vegne føre en Sag ved det kgl. Retterting mod Jørgen Fris til Favrskov, som havde ladet sig indføre i Fru Tales Gaard Langdal for hendes afdøde Husbonds Gjæld, og ved denne Lejlighed omtales Klavs Nielsen som død; hun havde desuden, hedder det i Dommen, siden han afhændede hendes Gods, været adskilt fra ham i langsommelig Tid og i Armod holdt sig for sig selv. Axel Nielsen Rosenkrantz mente, at Gjælden ej burde udlægges af hans

¹⁾ Klev. Dok. Beskr. efter Herredagsdombog, fol. 121 b; jfr. Secher, Rettertingsdomme 1605—17, S. 329; 334.

²⁾ Herredagsdom af ²⁰/₈ 1615 (Klevenf., Fam. Tornekranz).

Søsters Gods; men efterdi Gjælden var gjort udi fælles Bo og til fælles Nytte, da Klavs Nielsen ikke havde andet Gods at hægte ved, saa blev Indførselen kjendt ved Magt¹⁾. Fru Tale boede der endnu 24. Maj 1624, da hun til Aalborg Skole skjænkede en Kapital paa 50 Sletdalere, hvis Renter aarlig skulde uddeles til Papir til Disciplene²⁾.

- 3) **Kirsten Nielsdatter Rosenkrantz**, gift 17. Juli 1591 paa Halkjær med *Johan Brokkenhus* til Tostrup (i Øls Sogn ved Hobro?), Søn af Oluf Brokkenhus til Sebber Kloster og Else Sten; han studerede 1570 i Wittenberg, var 1588 blandt de Adelsmænd, som gjorde Tjeneste ved Frederik II's Begravelse i Roskilde, deltog 15. Februar 1596 i Bryllupsfesten paa Koldinghus (Johan Brokkenhus „til Thostrup“) og ejede 1614 Buderupholm, der tidligere havde tilhørt hans Svoger Kristoffer Lykke (se ovenfor). Efter Faderen († 1608) og Moderen († 1616) arvede han Sebber Kloster og døde selv barnløs o. 1619. Buderupholm var senere i hans Svoger Axel Nielsen Rosenkrantzes Eje, og Sebber Kloster gik over til en anden Linie af Brokkenhuserne³⁾. Før sin Død havde Johan Brokkenhus dog formaaet sine Slægtninge til at give Fru Kirstine Rosenkrantz Livsbrev paa Sebbergaard; dette gav Anledning til en Retstrætte 1621, hvori man bestred Johan Brokkenhuses Farbroderdatter, Jfr. Alhed Brokkenhuses, Ret til som ugift Kvinde at udstede et saadant Brev; dette gav ogsaa det kgl. Retterting Medhold; men Fru Kirstine vedblev at have Sebber Kloster i en Slags Forlening eller i Brug, vistnok til sin Død. Endnu i Aaret 1627 nævnes Imn „til Sebber Kloster“ i en Fortegnelse paa den Kornskat, Adelen havde bevilliget Kongen⁴⁾.

¹⁾ Secher, Rettertingsdomme 1605—17, S. 457.

²⁾ Hofmans Fundat. IV, 124.

³⁾ Hist. Tidsskrift, 4. R. IV, 444 ff., V, 215; Sjæll. Tegn. 1588, p. 28, 29; p. 45 ff.; Fynske Saml. VI, 390 (Ejler Brokkenhuses Optegn.); Sjæll. Tegn. 1595, p. 472 ff.; Jydske Saml. V, 73.

⁴⁾ Dom af ¹⁸/₆ 1621, Klevenf. Dok. Saml., Brokkenhus, jfr. Hist. Tidsskr. 4. R. V, 184—85. — Bruuns Danske Saml. 2. R. III, 134.

4) **Inger Nielsdatter Rosenkrantz**, om hvem der 11. Marts 1589 udgik Brev fra Regeringsraadet i Kristian IV's Mindre-aarighed til Abbedissen i Maribo Kloster (Jfr. Sofie Gyldenstjerne), om de vilde annamme hende til Søster i deres Konvent og lade hende nyde samme „Besked“ som andre Søstre og Jomfruer, da hun havde begjæret det og der nu var en Plads ledig¹⁾. Hun skal have levet endnu 1615.

Af *Sønner* havde Niels Axelsen Rosenkrantz fem, nemlig:

- 1) **Lavrids Nielsen Rosenkrantz**, der d. 20. Oktober 1565 faldt i Slaget ved Svarteraa, hvor han tjente i den skaanske Fane²⁾.
- 2) **Ove**, der skal være død ung. Af Ligtalen over Broderen Axel Nielsen, ses, at han i lang Tid opholdt sig i Tyskland sammen med sine Brødre Axel og Timme.
- 3) **Vincens Nielsen Rosenkrantz**, der var den ældste af de tre Sønner, der overlevede Faderen. Han omtales allerede 1568 og 1577 paa en saadan Maade, at han maa antages allerede da at have haft sin egen Gaard (ovenfor S. 102), og har formodentlig allerede den Gang været gift med *Maren Lykke*, Søster til hans ovenfor omtalte Svoger Kristoffer Lykke til Buderupholm. Efter Faderens Død ejede han *Gundersted Gaard* i Slet Herred; denne Gaard var 1499 af Niels Maltesen (Viffert) bleven solgt til Viborg Bispestol og derpaa ved Reformationen bleven Krongods; hvorledes den senere er kommen i Niels Rosenkrantzes eller maaske snarere i hans Hustru Maren Lunges Eje, vides ikke. I Aaret 1583 solgte Vincens Rosenkrantz imidlertid sin Hovedgaard Gun-dersted Gaard med en Mølle og en Gaard, der kaldes Brus-gaard (ligeledes i Gun-dersted Sogn i Slet Herred) til Movrids Stygge til Holbækgaard. Men da Vincens Rosenkrantz allerede straks 1581 ved Skiftet efter Faderens Død havde forpligtet sig til ikke at sælge eller bortpante noget af det Gods, der var eller blev tilskiftet ham efter Fader eller

¹⁾ Kall Rasmussen, Musse Herred I, 192 (Fynske Tegn. 1589, p. 43).

²⁾ Rørdam, Hist. Kildeskr. II, 536—38; Personallhist. Tidsskr. I, 126.

Moder uden til sin Broder Timme, hvem han skyldte Penge, hvis denne vilde give lige saa meget derfor som en anden, saa medførte dette Salg en langvarig Proces, hvori ogsaa Morbroderen, Iver Lunge til Tirsbæk, var indviklet, da han havde afkjøbt Timme Rosenkrantz dennes Fordringer paa Broderen. Det staar aabenbart i Forbindelse hermed, at Maren Lunges anden Broder, Ove Lunge (til Odden), 10. Apr. 1585 fik Kongebrev om „at antage sig Værgemaalet for Fru Maren Lunge, der klagelig har givet til Kjende, hvorledes hendes ældste Søn Vincens Rosenkrantz, som skulde være hendes Værge, ikke alene ikke tilbørligen og som en Søn hende og hendes Gods og Lejlighed skal ville eller kunne forestaa, men og selv skal gjøre og bevise hende adskillige ulidelige Stykker, hvorfor hun underdanigst har begjæret, at Kongen vilde tilskikke hende en Værge¹⁾“. Ved en Rettertingsdom af 30. Marts 1587 blev dog Iver Lunges Forsøg paa at hindre Movrids Stygges Ret til at erhverve Laasebrev paa Gundersted Gaard afvist; men for øvrigt henviste Retten Spørgsmaalet om Erstatning for Iver Lunge og Timme Rosenkrantz til en privat Voldgiftskjendelse²⁾. Paa Mønstringssedlen for 1586 skrives Vincens Rosenkrantz ogsaa „til Borup“ (ligeledes i Gundersted Sogn); efter Dommen af 1587 havde han taget Bolig paa „Vestergaard“ (Farsø Sogn, Gislum Herred). Fru Maren Lykke ejede senere *Skaregaard* paa Mors; i Aaret 1590 lod hun opsætte Prædikestolen i Draaby Kirke, forsynet med hendes og Vincens Rosenkrantz Vaaben. Han var den Gang død³⁾.

- 4) **Timme Nielsen Rosenkrantz** til *Rydhave* († 1592). Hans Fødselsaar er ukjendt; det maa dog falde før 1552, da han var ældre end sin i dette Aar fødte Broder Axel. Ligesom denne og Broderen Ove tilbragte han en Del af sine Ungdomsaar i Tyskland. Kort efter Tilbagekomsten fra Tyskland synes han at have sat Bo paa *Rydhave*; thi ved Møn-

¹⁾ Jydske Tegn. 1585, p. 18.

²⁾ Klevenfelts Saml. efter Rigens Domb. 1586—88, fol. 19 b.

³⁾ Rigsarkivet, Dske Saml. Nr. 395, 20 ff. — Dsk. Atlas V, 565; 588.

stringen 1574 over Adelen i Ribe Stift sættes Timme Rosenkrantz „for sig og sin Fader“ til fem Heste¹⁾. 1576 blev han tilsagt at møde i Roskilde d. 12. Maj for at ledsage Kongen udenlands; 1580 var han blandt de Adelsmænd, der gav Møde ved Lenshyldingen i Odense, og 10. Oktober s. A. var „Themme Rosenkrantz til Rydhave“ tilsagt til at ledsage Kongen til Hertug Hanses Begravelse²⁾. 1588 deltog han i Frederik II's Begravelse i Roskilde og har den 6. Juni underskrevet („Tønne Rosenkrantz“) den menige Adels Begjæring til Rigsraadet³⁾. 1591 var han blandt de indbudne til den kgl. Hofsinde Jørgen Worms Bryllup paa Dronningborg d. 14. Februar og ligeledes til Ditlev Holcks Bryllup paa Kronborg 1. Aug. s. A. sammen med sin Frue⁴⁾. Timme Rosenkrantz havde nemlig ægtet *Karen Viffert*, Datter af Kristoffer Maltesen (Viffert) og Bodild Fris, vistnok omtrent 1574, da han satte Bo paa *Rydhave*, hvilken Gaard tilskiftedes ham endelig efter Faderens Død 1581, ligesom han maaske ogsaa en Tid har haft Del i *Gundersted* Gaard (se ovenfor under Vincens Rosenkrantz); meget senere end 1574 kan Brylluppet i al Fald ikke have fundet Sted, da hans eneste Barn, *Birgitte*, allerede 1593 ægtede Niels Kaas til Starupgaard. Med Fru Karen Viffert fik han *Brunbjerg* Gaard, Bording Sogn, Ginding Herred, hvortil han skrives 1583⁵⁾, og formodentlig *Lindtorp*, Asp Sogn, Hjerme Herred. Han døde 11. Oktober 1592 og efterlod sig kun eet Barn:

Birgitte Rosenkrantz Timmesdatter til *Rydhave*, der 4. November 1593 paa Rydhave ægtede *Niels Kaas* til Starupgaard, Søn af Bjørn Kaas († 1581) og Kristence Rotfeld⁶⁾.

¹⁾ Rigsark., Danske Saml. Nr. 395, 4.

²⁾ Sjæll. Tegn 1576, 134; 1579, 99; 239 ff.; 1580, p. 374. Lign. Hverv 1581, p. 490 ff.

³⁾ Sjæll. Tegn. 1584, p. 28 ff.; p. 45 ff.; Rigsraadsbreve Nr. 31.

⁴⁾ Sjæll. Tegn. 1591, p. 8; 61 ff.

⁵⁾ Rigsark., Danske Saml. Nr. 395 (Fortegn. over Herregaarde). Herredagsdombog 1586—89, fol. 58, Dom af 8. Juli 1586 mellem Timme Rosenkrantz og Fru Karen Vifferts Søkende.

⁶⁾ Ejl. Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 404.

Han nævnes 1588 ved Frederik II's Begravelse og flere lignende Lejligheder, saaledes ogsaa ved Bryllupsfesterne paa Koldinghus 16. Februar 1596 og ligeledes ved Kroningen i August s. A.¹⁾ Strax efter Brylluppet kom Niels Kaas i Strid med sin Svigermoder, Fru Karen „Maltisdatter“ til Brunbjerg, om Delingen af Gjælden efter Timme Rosenkrantz. Af Kongen beskikkedes Sten Maltesen Sehested til Hollungaard, Embedsmand paa Kronborg, til at føre Sagen for Fru Karen. Hun paastod, at den Kontrakt, der 17. April 1594 var gjort mellem hende og hendes „Søn“ Niels Kaas, skulde forstaas saaledes, at Niels Kaas skulde betale Halvdelen af den Gjæld, hun og hendes afdøde Husbond var i; Niels Kaas vilde derimod forstaa Kontrakten saaledes, at hun ene skulde overtage den Gjæld, hun var kommet i ved at skulle overdrage ham Bygningen paa *Rydhave* fri, ved at bestride Brylluppet og hendes Mands Begravelse, medens hun ifølge Kontrakten skulde have Bygningerne paa *Brunbjerg* og *Lindtorp* fri, samt den halve Have og Gaard i Viborg. Niels Kaas tabte Sagen ved en Rettertingsdom af Maj 1595, og et Forsøg, han senere gjorde paa at faa Gjælden paa Rydhave Bygning skudt over paa hende, mislykkedes²⁾. — *Niels Kaas* døde allerede d. 20. April 1597³⁾ og efterlod sig kun en Datter, *Anne Kaas*. — Nu begyndte Processernes Tid atter. 24. Dec. 1597 overdroges Værgemaal for Fru Birgitte Rosenkrantz og hendes unyndige Barn til Jakob Sefeld, da hun havde klaget over, at der paaførtes hende Trætte af hendes Husbonds Moder og Søskende, „dem som billigen skulde vide og ramme hendes Barns Bedste“⁴⁾. — Hvori disse Stridigheder bestod, vides

¹⁾ Tegn. og Reg. — En meget kostbar Kjæde, som Niels Kaas til Starupgaard havde pantsat til sin „Vært“ i København, medførte i Aarene 1590 og 91 flere Processer, se nærmere Rosenvinge. Gl. Domme, IV, 220; 308.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1595, p. 426. Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 1—2; jfr. S. 44; 110 (Dom af 18. Juni 1596; Niels Kaas var hende den Gang skyldig 2780 $\frac{1}{2}$ Daler, deriblandt 1800 Daler *Førstens-* og *Morgengare* og 622 Daler for Udlæget til *Brylluppet*).

³⁾ Jydske Saml., V. 77.

⁴⁾ Jydske Tegn. 1597, p. 59. — 1598, 14. Nov. indløste Kongen af hende

ikke; men det var næppe uden Grund, at Mandens Slægt var hende ilde sindet. Den 9. Juli 1601 fødte nemlig Fru *Birgitte* paa Halkjær hos sin Farbroder Axel Rosenkrantz et Barn, „hende og Forældre til Hjertesorg“, som det hedder i en gammel Optegnelse¹⁾, og til en frygtelig Forargelse og Tort for to af de mest ansete Adelslægter, Kaaserne og Rosenkrantzerne. Hun næaatte nemlig bekjende, at Faderen til Barnet var hendes Mands Fætter, *Gjord Eriksen Kaas* til Taarupgaard (som han 1594 havde arvet efter sin Farbroder, den berømte Kansler Niels Kaas), og at hun ogsaa tidligere havde faaet et Barn med ham, inden han den 13. April 1600 var bleven gift med sin nuværende Hustru, Ermegaard Gyldenstjerne til Bjørnsholm, Enke efter Truid Bjørnsen. Efter den bestaaende Retsorden betragtedes dette som „Kæteri“ (Blodskam), fordi Gjord Kaas var Fætter til den afdøde Niels Kaas; deres Fædre vare Brødre. Forholdet var blevet røbet allerede inden Barnets Fødsel, og Fru Birgitte var derfor bleven anholdt. Gjord Kaas havde søgt at skaffe en Kvindeperson, der havde opsnuset Forholdet, til Side; men dette mislykkedes saa vel som et Forsøg paa ved et falsk Brev at faa en anden udgivet for Barnefaderen. Saasnart Fru Birgitte blev anholdt, flygtede Gjord Kaas skyndsomst ud af Landet; allerede d. 1. Juli, altsaa ni Dage før Barnets Fødsel, havde han skjødet Taarupgaard til sin Broder Niels Kaas til Birkelse²⁾. Heraf synes at fremgaa, at Fru Birgitte er bleven „anholdt“ før Barnets Fødsel, og naar denne foregik paa Halkjær; maa det vel forklares saaledes, at hun har været holdt i Forvaring der, idet det da, efter den bestaaende Retsorden, er blevet paalagt hendes daværende Værges, hendes Farbroder Axel Nielsen Rosenkrantz til Halkjær, at indestaa for hendes Forbliven. Og nu begyndte de store Retsforfølgelser. Fru

det Gods, hendes afdøde Svigerfader, *Bjørn Kaas* til Starupgaard († 1581), har haft i Pant i Salling af Kongen (Jydske Tegn: 1598, p. 88).

¹⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml., VI, 450.

²⁾ Secher, Rettertingsdomme 1605-14, S. 227.

Ermegaard Gyldensfjerne stævnedes sin Mand Gjord Kaas for Viborg Tamperrét og forlangte Skilsmisse, da Fru Birgitte Rosenkrantz for gode Mænd, som Fru Ermegaard havde sendt til Halkjær, havde bekendt d. 30. Septbr. 1601, at Gjord Kaas var Fader til hendes sidst fødte Barn. Paa Gjord Kaases Vegne mødte hans Brødre, Niels Kaas til Birkelse og Mogens Kaas til Støvringgaard, der fremlagde en Skrivelse fra den flygtede Gjord Kaas, dateret „Horne“ d. 28. Aug. 1602, hvori han med den største Frækhed benægtede Gjerningen og skildrede Fru Birgitte som i et og alt et løsagtigt Fruentimmer, der ogsaa, før han drog af Landet, „var berygtet af Misdædere, som er gangne til Døde derpaa, at hun skulde med været udi Raad og Daad at forraade hendes egen Husbond Niels Kaas med Trolddomsgjerninger“, hvorfor han mente, at hendes letfærdige og løgnagtige Snak ikke burde komme ham til Skade. Da Fru Ermegaard imidlertid fremlagde meget compromitterende Skrivelser fra Gjord Kaas til Fru Birgitte, og Fru Birgitte, der selv var tilstede, gjentog sin Tilstaaelse, opsatte Viborg Kapitel (15. Dec. 1602)¹⁾ Sagens Afgjørelse, indtil den verdslige Domstol havde paakjendt Spørgsmaalet om de i Brevene indeholdte Beskyldninger. Paa en Herredag, som holdtes i Kjøbenhavn i Juni 1603, afgjordes derpaa alle Sagerne. 21. Juni døntes *Gjord Kaas* for hans grove Gjerninger til at være æreløs og straffes paa Livet, „ihvor han herefter kan betrædes“. 25. Juni fik Fru *Ermegaard Gyldensfjerne* Gjord Kaases Brev af 28. Aug. 1602 dømt magtesløst, saa at Kapitlet nu kunde afsige Skilsmisdommen, og 27. Juni fældedes endelig Dommen over Fru *Birgitte Rosenkrantz* selv. Sagen mod hende førtes, ligesom mod Gjord Kaas, paa Enbedsvegne efter kongelig Ordre af Stiftslensmanden i Viborg Stift, Rigsraad Kristian Holck til Højgaard. Axel Rosenkrantz til Halkjær, som førte Sagen paa Brøderdatterens Vegne, der ogsaa selv gav Møde, an-

¹⁾ I den endelige Herredagsdom i Rigsarkivet sættes Kapitlets Opsættelsesdom til „Anno 1602, Tamperonsdag før Kristi Fødsel“, d. 15. Dec. 1602.

raabte om, at Kongen ikke vilde lade nogen Dom overgaa hende, før hendes Skademand ogsaa var tilstede, og Fru Birgitte selv, der atter afviste Gjord Kaases Beskyldninger mod hende for almindeligt løsagtigt Levned, bad om at maatte benaades paa Livet og tilbød at rømme Kongens Riger og Lande, hvis han vilde det, eller ogsaa blive hos sin stakkels bedrøvede Moder. — Alt dette hjalp dog ikke. Rigsraadet, der var mødt fuldtalligt, afsagde følgende Dom:

„Efterdi *Birgitte Rosenkrantz* haver bekjendt først for gode Mænd, siden for Kapittel udi Viborg, saa vel som og her for os, at hun haver levet udi et slemt forargeligt Levned og Blodskam med Gjord Kaas, som var hendes afgangne Husbond i det andet Led forvant, Gud almægtigste til Fortørnelse, menige Mand til Forargelse og den adelige Stand til Beskæmmelse, og slig Blodskam brugt med ham, som var en Ægtemand, ikke aleneste een Gang, men udi langsommelig Tid, saa de havde avlet to Børn sammen efter hendes egen Bekjendelse, og efterdi Ordinansen¹⁾ formelder, at intet Ægteskab maa tilstedes udi tredje Led, paa det der maa holdes den Høviskhed og naturlige Blusomhed til Slægten, som af vore Forfædre haver været holden, sammeledis den Forordning, vor kjære Herre Fader om Trolovelse gjort haver²⁾, forbyder nogen at troloves udi første, andet og tredje Led, som er Søskende, Søskendebørn og Næstsøskendebørn, og lige som der forbydes de, som ere udi Blod og Byrd forvante, at troloves tilsammen, saa tilstedes og ikke Husbonden at mue (∴ maatte) troloves med sin Hustrus eller Hustruen med sin Husbonds Slægt og blodsforvante udi samme forbudne Led, fast mindre at leve med hverandre uden Ægteskab i Blodskam, da sagde vi der paa saaledes af for Rette, at Fru *Birgitte Rosenkrantz* haver sig derudi groveligen forset og bør at straffes paa hendes Liv³⁾.

¹⁾ ∴ Kirkeordinansen af 1537.

²⁾ ∴ Fred. II's Forordning af 19. Juli 1582 om Trolovelse m. m.

³⁾ Dommene ere meddelte i Sechers Rettertingsdomme 1595--1609, S. 430—33; 439—444.

Dommen blev straks fuldbyrdet; Fru *Birgitte Rosenkrantz* blev allerede halshugget i Kjøbenhavn d. 29. Juni. — *Gjord Kaas* var saa uforsigtig, 13 Aar senere at vove sig ind i Landet; i Foraaret 1616 blev han greben i Han Herred paa Foranstaltning af Lensmanden, Manderup Parsberg, og sendt til Kjøbenhavn, hvor han blev halshugget¹⁾. — Fru Birgittes Datter med Niels Kaas, *Anne Kaas*, der senere blev gift med Albert Rostrup, arvede Rydhave, der 1615 solgtes til Fru Anne Lykke, Enke efter Klavs Maltesen Sehested til Højris, og saaledes gik ud af den Slægts Eje, der i saa lang Tid havde besiddet det (*Niels Timmesen Rosenkrantz*, † o. 1485, og maaske allerede dennes Fader Hr. *Timme Rosenkrantz*, *Axel Nielsen Rosenkrantz*, † 1551, *Niels Axelsen Rosenkrantz*, † 1581, *Timme Nielsen Rosenkrantz*, † 1592 og hans Datter *Birgitte Rosenkrantz*, † 1603). — Fru Birgittes to Børn med Gjord Kaas vare *Kristoffer Kaas*, død 1667 som Ejer af Overklit (Vennebjerg Sogn), og *Anne Kaas*, om hvem det hedder, at hun skikkede sig ilde²⁾.

- 5) **Axel Nielsen Rosenkrantz** til *Halkjær* (f. 1552 paa Rydhave, † 14. Dec. 1623 paa Buderupholm) var Niels Axelsen Rosenkrantzes og Fru Maren Lunges yngste Søn, men utvivlsomt den mest ansete og fremtrædende af dem. Da han var 10 Aar gammel, kom han i Huset hos sin Moster *Kristence Lunge*, gift med Niels Juel til Aaberg, og blev holdt til Skole i tre Aar sammen med deres Børn, altsaa omtrent til 1565. Da hans Brødre *Ove* og *Timme*, der havde været i Tyskland, atter rejste derned, fulgte han med dem og var omtrent et halvt Aar sammen med dem, hvorpaa han i en lang Aarrække havde Tjeneste hos forskellige tyske Fyrster, deltog i Krigene i Frankrig og i Nederlandene og først vendte hjem i Aaret 1581 efter Faderens Død³⁾. I Aaret 1577 havde han dog i kort Tid været i Besøg i

¹⁾ Bruuns danske Saml. 2. R. II, 260. — Jydske Saml. V, 82.

²⁾ Hvass, Meddelelser om Fam. Hvas, V, 45.

³⁾ Kristen Hansens Ligprædiken, holdt 1624, udkom 1625.

Hjemmet; thi man har endnu den Orlov, som Kurfyrst August af Sachsen, Frederik II's Svoger, hos hvem han den Gang tjente, i den Anledning udstedte til ham¹). Efter Faderen udlagdes ham *Halkjær* Hovedgaard „med Badstuen og anden hendes fri Fiskeri“, samt Hedegaard, en større Gaard, der efter Bevilling blev inddragen under Hovedgaardens Taxt, 16 Gaarde og 4 Gadehuse i Skjærbæk, to Afbyggergaarde i Halkjær Mark, nemlig Elbækgaard og Kjærsgaard, samt en Del Strøgods dels i Omegnen, dels paa forskjellige Steder i Jylland²). Han levede paa Halkjær sammen med sin Moder, Maren Lunge, der synes at have haft Livsejebrev paa Gaarden eller i al Fald Part deri; thi paa Mønstringslisterne fra 1586 og 87 opføres de endnu begge som Ejere af Halkjær. I Aaret 1588, 18. Aug., ægtede han imidlertid paa Sønderskov (Folding S., Malt Herred) Jfr. *Ellen Juel*, Datter af Jens Juel og Fru Anne Skram til Alsted, altsaa faa Dage efter, at hans Søster *Tale* havde haft Bryllup paa Halkjær med Klavs Nielsen (Tornekrans)³). Ved Skifter efter hendes Forældre af 13. Juli 1589 fik Axel Rosenkrantz en Del Strøgods⁴). Tillige med sin Hustru nævnes han ved forskjellige Bryllupsfester og Hoffester under Kristian IV's Mindreaarighed, ligeledes ved Kroningen 1596, hvor Axel Rosenkrantz til Halkjær „stod for Bordet“ i den Sal, hvor de sachsiske Sendebud beværtedes, formodentlig gamle Bekjendte af ham fra den Tid, han var i sachsisk

¹) Klevenfeld, Fam. Krafse.

²) Efter et Uddrag af en Skifteprotokol om Arven efter Niels Rosenkrantz (og maaske ogsaa Fru Maren Lunge), meddelt mig af Dr. O. Nielsen; Begyndelsen og Slutningen mangler, saa Aaret ikke kan ses. De andre Arvinger vare: Timme Rosenkrantz, Kristoffer Lykke paa sine Børns Vegne (se ovenfor), Klavs Nielsen (Tornekrans) paa Fru Tales Vegne, Johan Brokkenhus paa sin Hustru Kirstens Vegne og Jfr. Inger Rosenkrantz. Da Johan Brokkenhus først blev gift 17. Juli 1591 (se ovf.), maa Protokollens Affattelse falde efter dette Aar og formodentlig staa i Forbindelse med et Skifte efter Fru Maren Lunges Død, men inden Timme Rosenkrantzes Død ¹¹/₁₀ 1592.

³) Ejler Brokk., Fynske Saml. VI, 370; 371.

⁴) Rigsarkivet, Alsted H. Nr. 1.

Tjeneste. For øvrigt nævnes han i den følgende Tid mest i Anledning af de store Stridigheder, hans Søkendes og Svogres Forhold medførte, og som ere nævnte i det foregaaende. I Aarene 1601—3 falder saaledes Historien med Broderdatteren Birgitte Rosenkrantz, hvilket jo netop til Dels foregik paa Halkjær. I Aaret 1603 døde Fru *Ellen Juul*, hvorpaa han sad som Enkemand i 5 Aar, indtil han Septbr. 1608 i en Alder af 56 Aar ægtede *Anne Høg*, Datter af Stygge Høg til Vang og Anne Ulfstand, født 19. Aug. 1583, altsaa da 25 Aar gl.; Brylluppet stod paa Papegøjegildets Hus i Aalborg, og Stygge Høg gav i den Anledning 10 Rdlr. til Gildet¹⁾. I Aarene 1610—13 falde derpaa de store Retstrætter med Svogeren Klavs Nielsen (Tornekran) angaaende dennes Forhold til Fru Tale Rosenkrantz og Salget af *Langdal* og efter Klavs Nielsens Død (før 1613) Sagerne med dennes Kreditorer, navnlig Jørgen Fris til Farskov, der havde ladet sig indføre i Langdal²⁾. I det hele taget synes Axel Rosenkrantz i Modsætning til de fleste af sine Slægtninge at have været en holden Mand. Han maatte ofte forstrække dem og andre med Penge, hvilket af og til gav Anledning til forskellige Retstrætter. *Kyø* købte han saaledes af Jørgen Due, der atter havde købt denne Gaard af Klavs Nielsens Broder Mikkell Nielsen (Tornekran), før Kalmarkrigen begyndte, altsaa i det seneste i Aaret 1611³⁾, ligesom han ogsaa 1614 nævnes til *Kjolskegaard* (Hallund S., Dronninglund H.), en gammel Bispegaard, der havde tilhørt Børglum Biskopper og 1574 af Kronen var bleven mageskiftet til Enken efter Jost Høg til Vang, Sidsel Bille, og fra hende saaledes er kommen til Sønnen Stygge Høg og derpaa ved Giftermaalet med Anne Høg til Axel Rosenkrantz⁴⁾. Da hans Svoger Johan Brokkenhus o. 1619 døde barnløs, til-

¹⁾ Dansk Mag., 3. R. I, 99. Thiset, Stamt. o. Høgerne, Adelsaarb. 1885.

²⁾ Se ovenfor.

³⁾ Fremgaar af en Rettertingsdom af ²⁰/₈, 1615.

⁴⁾ Brev af ⁸/₁₀ 1614, Voss Perg. Saml., Kjær H. Nr. 34, Rigsark. — Erslev, Lensmænd, S. 133.

faldt endelig *Buderupholm* Axel Rosenkrantz¹⁾, der i al Fald skrives dertil 1621. Dette blev næst efter Halkjær hans vigtigste Ejendom, hvor han tog Bolig. Her døde han d. 14. Decenber 1623 efter nogen Tids Sygelighed af Næseblod og blev d. 13. Januar 1624 bisat („nedsat“) i Budolfi Kirke i Aalborg, hvor Biskop Kristen Hansen Riber holdt Ligprædikenen, som udkom i Trykken 1625.

Med *Ellen Juel* havde *Axel Nielsen Rosenkrantz* til Halkjær og *Buderupholm* kun eet Barn, nemlig Sønnen

Niels Axelsen Rosenkrantz til *Buderupholm*, der blev en i Kristian IV's Tjeneste ikke helt ukjendt Skibshovedsmand. 25. Juli 1610 kvitterer han for Modtagelsen af 100 Daler, som Kongen har skjænket ham, sin tidligere Livdreng, efter at have gjort ham væragtig. Han har vel den Gang været en 19—20 Aar (Forældrenes Bryllup stod 1588). Allerede 1612 nævnes han under Kalmarkrigen som Skibshovedsmand og blev da sendt til Norge for at udtage Baads-mænd i Bohus og Akershus Len. I Aaret 1614 solgte han en Gaard i Vrads Herred til Jens Juel til Kjeldgaard. April 1618 sendtes han som Kaptajn paa Skibet *Fides* tilligemed Henrik Vind til Færøerne og Island og Nord om Norge for at krydse efter Fribyttere og forebygge al ulovlig Sejlad og Fiskeri i disse Farvande. Efter sin Tilbagekomst herfra sendtes han samme Aar som Skibschef med Ove Gjedde til Cejlon og Trankebar og kom først tilbage herfra 1622²⁾. I Juli 1623 sendtes han med Skibet *Marekatten* til Elben og Weseren for at holde Justits i disse Farvande. I Sept. laa han endnu i Wesermundingen. Decbr. 1623 var han tilstede ved Faderens Dødsleje, der overdrog Omsorgen for de mindre Børn til ham. I Aaret 1624 sendtes han som Chef for Skibet *Victor* til Spanien³⁾. Senere deltog han med Kri-

¹⁾ Se ovenfor.

²⁾ Kr. 4's egenh. Breve ved Bricka og Fridericia, 1610, S. 33 (og de der anførte Kilder), 138; 320. Rigsark., Vrads H., Nr. 90, dat. Viborg ²⁴/₁, 1614.

³⁾ Danske Adelsbr. Fasc. 52, Rigsarkivet.

stian IV i Trediveaarskrigen og faldt her (ved Lutter am Barenberg?) 1626. Han var trolovet med *Rigborg Arnfeld* (f. 17. Marts 1600), Datter af Hans Arnfeld til Rugaard og Anne Marsvin; hun ægtede senere Axel Nielsen Juul til Bjørns-holm. — *Buderupholm* havde Niels Rosenkrantz ejet sammen med sin Stifmoder *Anne Høg*, der 1634 solgte Gaarden til sin Broder, Mogens Høg til Kjærgaardsholm¹⁾.

Med *Anne Høg* havde *Axel Nielsen Rosenkrantz* ifølge Ligprædikenen „syv dejlige Børn“, af hvilke dog et døde strax efter Fødselen; de øvrige vare: *Erik*, *Henning*, *Folmer*, *Ove* og *Holger* samt en Datter *Ellen*. — **Folmer Axelsen Rosenkrantz** nævnes paa Stamtavler til *Halkjær* (denne Gaard besad dog ifølge den tidligere omtalte Kornfortegnelse Mandrup Due allerede 1627). Han var gift med Anne Skade til Katrup, men efterlod sig ingen Børn, saa at denne Linie af Ætten uddøde med ham. **Ove Axelsen Rosenkrantz** levede endnu 1664 paa *Raakilde*, det senere Annerup i Ellidshøj Sogn; men hverken han eller hans øvrige Brødre synes at have efterladt sig Arvinger. En nærmere Omtale af disse Personer hører imidlertid ikke herhen. — Fru *Anne Høg* levede endnu 1655 som Enke paa *Kyø*²⁾.

C.

**Erik Axelsen Rosenkrantz til Langtind m. m. (1516—91).
og hans Slægt.**

Erik Axelsen Rosenkrantz til Langtind, *Axel Nielsen Rosenkrantz*es og *Berete Knobs* næstældste efterlevende Søn, var født d. 4. Maj 1516. Medens Axel Nielsens to øvrige efterlevende Sønner, *Niels* og *Folmer*, temlig tidlig forekomme og endnu i Faderens Levetid nævnes som Besiddere af Stensballe og Langtind, hører man intet om *Erik*, før han i 1549 nævnes som Samfrænde sammen med sin Fader og sine to Brødre i Anledning af et Skifte efter Hr. Oluf Pedersen (Gyldenstjerne)³⁾. Dette turde

¹⁾ Jydske Saml. VII, 190.

²⁾ Jydske Saml. VII, 190. Suhms Gl. Saml. II, 2, 174.

³⁾ Dansk Mag. 4. R. IV, 157.

ligge i, at Erik Rosenkrantz havde tilbragt hele sin Ungdom i Tyskland. Det er nemlig rimeligvis dog ham, og ikke hans samtidige Navne, Erik Rosenkrantz Ottesen, der „fra sin Ungdom af“ havde tjent ved den bekjendte Kurfyrst Johan af Sachsens Hof, efter dennes Død (1532) i hans Søn Kurfyrst Johan Friederichs Kammer og senere hos dennes Svoger, Hertug Ernst af Brunsvig-Lüneburg. Senere tjente han atter hos Kurfyrst Johan Friederich; thi efter det uheldige Slag ved Mühlberg, hvor Kurfyrsten toges til Fange, har denne d. 7. Juli 1547 fra den kejserlige Lejr ved Schwabach udstedt et Vidnesbyrd om, at „Erik Rosenkrantz“ nu havde faaet Afsked af hans Tjeneste, da det paa Grund af Kurfyrstens Fangenskab ikke længere var Erik Rosenkrantzes Lejlighed at tjene ham, hvorfor han beder alle om at lade ham frit passere¹⁾.

Efter Faderens Død i Aaret 1551 udlagdes *Langtind* til Erik Axelsen Rosenkrantz. 11. November 1555 blev der foretaget et nærmere Skifte af Skovene og Engene mellem Rydhave og Langtind. Tillige foretoges en nærmere Udjævning af Rydhaves og Langtinds Ejendomme saaledes, at Erik Rosenkrantz udlagde til sin Broder Niels Rosenkrantz til Rydhave en Gaard i Salling som Vederlag for „hvad som *Langtind* med de 4 Gaarde, der vare tillagte, var bedre for min Broderlod end Rydhave med de 7 Gaarde, som der vare tillagte“²⁾. I Aaret 1557 udstedte ogsaa Folmer Rosenkrantz til Stensballe Kvittering til sin Broder Erik til Langtind for at have modtaget Vederlag for Skovskifterne og andet, hvori han var bleven brøsthouden ved Skiftet³⁾. Mellem disse to Brødre var der saaledes opnaaet Enighed; med sin Broder Niels havde Erik endnu Retstrætte i Aaret 1569, saaledes som det er omtalt under denne.

¹⁾ Familien Rosenkrantzes Hist. II, Dipl. Nr. 182. Jævnf. Hist. Tidsskr. 5. R. VI 73 ff. (Fam. Rosenk. i 16. Aarh., 2den Saml., S. 241 ff), hvor jeg har ment at kunne henføre dette til Erik Ottesen Rosenkrantz; men det synes bedre at passe til Erik Axelsen, da Erik Ottesen nævnes i Danmark eller i Norge baade 1530, 1536 og 1542.

²⁾ Rigsark., Rydhave Nr. 4, Perg.

³⁾ Rigsark, Skiftebreve Nr 37, Voss's Pergamentsaml.

Omtrent i Aaret 1551 havde *Erik Rosenkrantz* indgaaet et rigt og lovende Giftermaal, der skulde skaffe hans Børn og Efterkommere store Besiddelser, nemlig med Jfr. *Margrete Ulfstand*, Datter af *Børge Jensen Ulfstand* til de berømte gamle skaanske Herregaarde *Glimminge* og *Ørup* og Fru Magdalene Krabbe Tygesdatter fra Bustrup. Da Børge Ulfstand derpaa døde i Aaret 1558 og kun efterlod sig denne ene Datter, tilfaldt baade Glimminge og Ørup, dog maaske først efter Fru Magdalene Krabbes Død, hende og Erik Rosenkrantz, som saaledes fik betydeligt Gods i Skaane og Halland, hvor han for øvrigt i Forvejen besad Gods, der var tilfaldet ham efter hans Moder, Birgitte Knob. Han ejede saaledes sammen med Peder Rud, Niels Andersen Drebjerg og Johan Knob nogle Gaarde og Jorder udenfor Halmstad, og da de agtede at lade deres Jorder bebygge, tage dem fra Byen og sætte Folk derpaa, som kunde give aarlig Landgilde deraf, Byen til Skade, erhvervede Kongen sig disse Gaarde og Jorder ved Magelæg med Krongods i Laholm Len¹⁾. Ved Brev af 18. og 22. Maj 1557 var Erik Rosenkrantz derpaa bleven forlenet med *Silkeborg*, som han beholdt til 1560; hertil laa den Gang Hjerm, Lysgaard og Hids Herreder samt Tvillum og Krarup Birker²⁾. 13. Dec. 1558 fik han derpaa Brev paa at maatte indløse det saakaldte *Ranes Gods* i Kalø Len fra de derværende Panthavere, α : Otto Rud og Knud Ruds øvrige Arvinger. Han beholdt det til 1565, da Otto Rud fik Tilladelse til atter at indløse det fra Erik Rosenkrantz³⁾. 13. Sept. 1560 fik Erik Rosenkrantz derpaa Kongetienden af *Ejsing Sogn* ved Langtind uden Afgift. Ogsaa i *Kjøbenhavn* ejede han en Gaard⁴⁾.

¹⁾ Tegn. 1557, 8. Febr.; jvfr. Vedel Simonsen, *Ruderne*, II, 127. Adelsbreve, Rosenkr. Fasc. 53, Rigsarkivet. Alle de her nævnte Mænd vare Børnebørn (eller Svigerbørn) af Lavrids Knob til Gyllebo og Tale Baad.

²⁾ Jvfr. Kancelliets Brevbøger under disse Datoer. Det originale Følgebrev med Paategning om at være læst paa de forskellige Ting findes i Adelsbr., Rosenkrantz, Fasc. 53. — Erslev, *Lensmænd*, S. 40. — Rigsarkiv, *Silkeborg* Nr. 1.

³⁾ Kancelliets Brevbøger. Erslev, S. 119. Vedel Simonsen, *Ruderne*, II 98; 101.

⁴⁾ Kancelliets Brevbøger 1558, ¹²/₉.

Erik Rosenkrantz indtog saaledes nu en meget betydelig social Stilling; han benyttedes ogsaa oftere ikke blot til forskjellige mere lokale Hverv, men ogsaa ved større Lejligheder. 1562 var han saaledes blandt de Raader og Lensmænd, der stævnedes til Kjøbenhavn til d. 2. November „med Guldkjeder og bedste Klæder“ i Anledning af fremmede (svenske?) Sende-buds Ankomst. 17. Juni 1563 skulde han møde i Kolding med alle sine Svende og Heste, bedste Klæder og Guldkjeder for at følge Kongen til „Holsten“, og da Syvaarskrigen nu var ved at udbryde, udstedtes 29. Maj 1563 Brev til ham om at forstrække Kongen med et Laan af den for de Tider meget betydelige Sum af 10,000 Daler, hvilket tilstrækkelig beviser, hvor rig han var; desuden skulde han forhandle med Adelen og de fornemste Borgere i sit Len om Penge til kgl. Majestæts Behov¹⁾. Under *Syvaarskrigen* sendtes Erik Rosenkrantz „paa vor og Rigens. Rejse ind udi Sverig“, hvorfor det forbydes alle og enhver at arge paa hans Gods i Danmark, saa længe han har Forfald²⁾. Meningen er dog vist kun, at han deltog i Felttoget, hvor han ogsaa i Aaret 1565 gjorde Tjeneste under den jydsk Fane, der anførtes af Frans Banner til Kokkedal. I Slaget ved Svarteraa d. 20. Oktober 1565 blev han saaret³⁾, dog vistnok kun let; thi allerede d. 26. November s. A. fik han Ordre til at overtage Befalingen over Fanen og i den Anledning begive sig til Malmø, hvor den havde Kvartér, da Kongen vilde bruge sin Ritmester, Frans Banner, „udi nogen vor Bestilling“. 25. Januar 1566 fik han derpaa følgende Ordre af Kongen: „Vid, at vi forfare, at Fjenderne dennem skulle stærket og have gjort et Indfald ind i Gyng Herred, og er fornøden dennem at gjøre Modstand i Tide.. Da efterdi vi forfare, at der er ingen Ritmester eller Løjtnant

¹⁾ Tegn. 1562—63. I det sidstnævnte Brev (Tegn. o. a. L., p. 376) betegnes han ikke nærmere; men der kan dog vel næppe herved menes Erik Ottesen Rosenkrantz i Bergen.

²⁾ Brevet (Adelsbreve Fasc. 53) har Paategninger fra 1564 fra Viborg Lands-ting, Hald, Lisbjerg, Hovbjerg, Ginding, Hjerm og Vor Herredsting, fra 1565 og 66 fra Sønderlyng, Rødding og Middelsom Herreder.

³⁾ Rørdams Hist. Kildeskr. II, 536—38; Dansk Mag. 3. R. II, 88 ff.; jævnf. S. 93 ff.

hos de vore Ryttere, udi Malmø ligge, bede vi dig og ville, at du strax iligen uden al Forsømmelse, Dag og Nat usparet, giver dig ind udi fornævnte Malmø, der tagendes til dig alle fornævnte vore Ryttere, der findes, og med dennem drager til Væ til de Ryttere, der forsamlet ere, og siden tilhjelper at gjøre Fjenderne Modstand, efter som vi dig tiltror*. Atter den 28. April s. A. fik Erik Rosenkrantz, da Kongen havde givet Frans Banner Ordre til i Forening med andre af sine Raader at holde Mønstringer over Krigsfolket, og han derfor ikke saa snart kunde komme til sine Ryttere, Befaling til at være tilstede under Frans Banners Fraværelse og have Tilsyn med Rytterne¹⁾. 25. Juni 1568 udstedtes Brev til Erik Rosenkrantz til Langtind ligesom til mange andre Adelsmænd om at forstrække Kongen med en Sum Penge til Krigsfolkets Lønning: han sættes ligesom sine to Brødre til en Sum af 1000 Dalere²⁾. Senere paa Aaret synes han at have opholdt sig paa Langtind, thi under 24. Juli fik han Ordre til i Forening med flere andre Adelsmænd at dømme i en Trætte angaaende Aulum Kirke³⁾.

I nogle Aar hører man nu ikke videre til Erik Rosenkrantz. I Aaret 1574 foretog han et Mageskifte om skaansk Gods med Fru Gisele Ulfstand, Enke efter Knud Gyldenstjerne til Lyngby, hvorved han blandt andet afstod fire Gaarde i Vester Lyngby i Villands Herred, som hans Hustrus Fader, Børge Ulfstand, havde udlagt hende⁴⁾. I Aaret 1575 blev han med sin Hustru og hendes Jomfruer indbudt til at overvære en Del adelige Bryllupper, som Kongen 2. Oktober fejrede paa Frederiksborg, deriblandt Klavs Glambecks med hans Broder Folmers Datter Birte⁵⁾. Fru *Margrete Ulfstand* synes endnu paa denne Tid at have været i Live, men døde vistnok ikke ret længe derefter, i ethvert Tilfælde inden 14. Juni 1582. 23. Septbr. 1576 fejrede han derpaa i Malmø sin egen Datter *Birgittes* Bryllup med *Mogens Juul* til

¹⁾ Adelsbreve Fasc. 53, Rigsarkivet.

²⁾ Det originale Brev i Adelsbr. Fasc. 53; jævnf. Tegn o. a. L. 1568, p. 78 ff.

³⁾ Tegn. p. 123.

⁴⁾ Rigsark., Färs Herred, Nr. 3, Perg.

⁵⁾ Adelsbreve Fasc. 53 (Rosenkrantz); jævnf. Sjæll. Tegn. 1575, p. 75.

Pallesbjerg og Strandet, og til denne udlagdes ved Skiftet efter Fru Margrete Ulfstand *Assertorp* Hovedgaard i Skaane, som Børge Ulfstand i sin Tid havde erhvervet sig, og som i Aaret 1577 var bleven tildømt Erik Rosenkrantz. Dette fremgaar af en Dom af 1587, da Mogens Juel tog Laas paa Ejendommen, og ved samme Lejlighed kan det ses, at Mogens Juel paa denne Tid har været i Besiddelse af *Glimminge*¹⁾. Ogsaa til Kristian IV's Daab 2. Juni 1577 blev Erik Rosenkrantz indbudt med „sin Hustru“ og hendes Jomfruer og tillige bedt til Fadder²⁾. I Aarene 1577 og 1578 foretog Erik Rosenkrantz ogsaa nogle Magelæg med skaansk Gods, navnlig til Assertorp, og i Aaret 1578 udgav Hans Mogensen, tidligere Professor ved Universitetet, nu Præst til Lyngby i Bara Herred i Skaane, paa Opfordring af Erik Rosenkrantz nogle oversatte Smaaskrifter af Luther³⁾. Endnu 14. Juni 1582 stævnedes *Erik Rosenkrantz* til Langtind selv Brødrene Tyge og Glob Krabbe samt deres Søskende for nogen Rettighed, de tilholdt dem til Rosenkrantzernes gamle Gaard *Bjørnholm* i Jylland, der efter den ugifte *Kristoffer Nielsen Rosenkrantzes* Død var bleven delt mellem mange Arvinger. Erik Rosenkrantz beraabte sig paa et Brev, hans *afgangne Hustrus* Moder, Fru Magdalene Krabbe, i Aaret 1567 havde givet ham paa ikke at skulle afhænde noget af sit Gods uden hans Vilje, hvorimod hendes ovennævnte Brodersønner, Hr. Erik Krabbes Børn, beraabte sig paa et i Aaret 1570 udstedt Brev af samme Fru Magdalene, hvem Gaarden var tilfalden efter hendes Broder Niels. I Aaret 1582 blev der ikke fældet nogen endelig Dom; Sagen afgjordes først i Aaret 1586, da Kongen d. 2. Juni forligte Sagen saaledes mellem *Mogens Juel* til Strandet paa hans Hustrus Vegne og dennes Brødre *Axel Rosenkrantz* til *Glimminge* og *Børge Rosenkrantz* til *Ørup* paa den ene og Krabberne paa den anden Side, „at alt det Gods, som Hr. Erik Krabbes Børn undt, skødet og opladt er af fornævnte Fru Magdalene Krabbe, skal

¹⁾ Ejler Brokkenhus i Fynske Saml. VI, 327; Rosenvinge, Gl. Domme IV, 102 ff.

²⁾ Adelsbreve Fasc. 53; jævnf. Sjæll. Tegn. 1577, p. 266 ff.

³⁾ Rørdam, Universitetets Hist. II, 504.

herefter med al Rettighed angerløst være og blive hos fornævnte Hr. Erik Krabbes Børn og Arvinger efter hendes Gavebrevs Lydelse¹⁾).

Erik Rosenkrantz havde saaledes afstaaet alle sine skaanske Besiddelser til sine Børn, og i Grunden havde han aldrig selv haft dem i Eje, i al Fald kun i kort Tid, ligesom han heller aldrig i de mange Breve, hvori han forekommer, benævnes efter dem, men altid efter Langtind. Han havde nemlig maattet udlægge Mødrenearven til Børnene, fordi han imidlertid i sin høje Alder selv havde indgaaet et nyt Ægteskab, nemlig med *Maren Juel*, Datter af Iver Juel til Stubbergaard († 1556) og Fru Mette Munk, i ethvert Tilfælde inden 1586, da han paa Mønstringssedlen for dette Aar foruden til Langtind ogsaa opføres som Ejer af *Rybjerg* i Velling Sogn, Hind Herred, Ribe Stift, en Gaard, der tidligere havde tilhørt Ribe Bispedømme, men som 1543 var overdragen til Iver Juel²⁾. I samme Sogn ligger Vennergaard, som da tilhørte Thomas Fasti; 24. November 1586 udstedtes derfor et Brev til begge disse Mænd om at antage Jens Rejsener til deres Sognepræst i Velling Sogn³⁾. I Aaret 1589 forlenedes Erik Rosenkrantz efter sin Svigermoder Mette Munk med *Kjersgaard* i Bølling Herred⁴⁾. I disse Aar blev han desuden forlenet med en Del Tiender i disse Egne, saaledes 1586 med Kongetienderne af Sal Sogn i Ginding Herred, af Lem og „Kjeren“ (Skjern?) Sogn i Bølling Herred. Ligeledes var han forlenet med Korntienden af Haderup Sogn i Ginding Herred⁵⁾.

Erik Rosenkrantz døde i Marts 1591 og blev altsaa 75 Aar gammel. Han blev d. 21. Marts begravet i sin Sognekirke Ejsing ved Langtind⁶⁾. Allerede under d. 11. Marts havde hans Efter-

¹⁾ Herredagsdombog 1582 ff., fol. 11; 1586 ff., fol. 26, jævnf. Familien Rosenkrantz's Hist. II, 281. Atter 1598 førtes Proces herom (Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 170 ff.) med samme Resultat.

²⁾ Rig-ark. Dsk. Saml. 395. 20 ff. Trap, Beskrivelse af Danmark VI, 388.

³⁾ Jydske Tegn. 1586, p. 110. 1589 en Proces mellem Erik Rosenkr. og Thomas Fasti, Herredagsdombogen fol. 134.

⁴⁾ Erslev, Lensmænd, S. 139.

⁵⁾ Jydske Regist. 1586, p. 159; 1587, p. 303.

⁶⁾ Ejl. Brokk., Fynske Saml. VI, 387.

leverske, Fru *Maren Juel*, faaet Brev paa at beholde *Kjærsgaard* kvit og frit et Aar, hvilket 1592 forandredes til 5 Aar; ligeledes fik hun Brev paa Tienderne af Ejsing og Haderup Sogne¹⁾ og i det hele paa de Sognetiender, hendes Mand havde haft. I Aaret 1598 har hun ladet sit og Erik Rosenkrantz's Navne opsætte paa Ejsing Kirkes Altertavle, som hun vel saaledes har bekostet, og i Aaret 1602 paa et Par Kirkestole i Velling Kirke ved Rybjerg. Hun ligger begravet i Sevel Kirke ved Stubbergaard, hvor der findes en Ligsten med en Kvindefigur og Indskrift, hvorpaa hun kaldes: Fru Maren „Jul“ til Rybjerg, salig Erik Rosenkrantz's Efterleverske. Aarstallet mangler²⁾.

I sit Ægteskab med *Margrete Ulfstand* havde Erik Rosenkrantz foruden en Datter **Inger**, der skal være død ugift, de tidligere nævnte tre Børn³⁾, nemlig:

- 1) **Axel Eriksen Rosenkrantz** til *Glimminge*, f. 1552, † 1630, gift 26. Juli 1584 i Ystad med Jfr. *Mette Grubbe*, hvorpaa han omtrent paa denne Tid synes at have overtaget Glimminge. Han forekommer hyppig ved Hoffester og lignende Lejligheder i Frederik II's sidste Aar og under Kristian IV's Mindreaarighed og synes tidlig at have indtaget en anset Stilling; men da han levede langt ind i det følgende Aarhundrede og desuden blev Stamfader til en rig og anset Slægt, hører en nærmere Skildring af ham ikke herhen.
- 2) **Børge Eriksen Rosenkrantz** til *Ørup*, gift 9. Aug. 1584 (altsaa faa Dage efter Broderen) i Viborg med *Margrete Juel*, Datter af Landsdommer Palle Juel til Strandet og Pallesbjerg og Anne Lykke og Søster til hans nedenfor nævnte Svoger

¹⁾ Jydske Reg. 1591, p. 185; 212, 230; 1592, p. 260—61; 320. Jævnf. Erslev, Lensmænd, S. 139.

²⁾ Hofmans Fundationer IV, 627; Dansk Atlas V, 840. Abildgaards Tegn., Oldn. Museums Arkiv.

³⁾ Muligvis har han dog haft flere Sønner end de to paa Stamtavlerne opførte; thi i Aaret 1571 skrev han fra Ørup til Birgitte Gjø, at han gjerne vilde have „en af sine smaa Dreng“ i Herlufsholm Skole. Da *Axel* den Gang var o. 19 Aar gl., kan der næppe tænkes paa ham, og han synes da paa den Tid at maatte have haft flere smaa Sønner end *Børge* alene. I Brevet sender Fru *Margrete* Hilsen til Birgitte Gjø, saa hun altsaa har levet endnu den Gang (Klevenf. Dok. Beskr.).

Mogens Juel, hvorpaa han omtrent samtidig overtog Ørup og blev Stamfader til en rig og anset endnu levende Slægt, der lige ned til vore Dage har været i Besiddelse af Ørup. Ligesom Broderen forbigaas han derfor her.

- 3) **Birgitte Eriksdatter Rosenkrantz**, der som ovenfor omtalt 23. September 1576 ægtede *Mogens Juel* til Pallesbjerg og Strandet, Søn af ovennævnte Landsdommer Palle Juel og Fru Anne Lykke, født 15. Januar 1548 paa Udstrup, som havde tilhørt hans Farfader, Mogens Juel til Udstrup; da han blev saa stor, at han kunde læse noget i Bogen, hedder det om ham i Biskop Niels Lavridsen Arctanders Ligprædiken, blev han sat til en Dannemand, som boede ved Pallesbjerg, ved Navn Hr. Peder i Husby. 11 Aar gammel sendtes han derpaa til Viborg Skole og kom i Huset hos Skolemesteren (Rektoren) Hr. Oluf Nielsen, i hvis Hus den Gang mange Adelsbørn bleve optugtede. Efter derpaa at have tilbragt nogle Aar hos sin Morbroder, Erik Lykke til Skovgaard, kom han i Tjeneste hos Pfalzgreve Johan Casimir, der efter 4 Aars Forløb gjorde ham „væragtig“, deltog derpaa i 4 Aar i den nederlandske Krig og senere i Kampe i Ungarn mod Tyrkerne, tjente en Tidlang Frederik II's Svoger, Kurfyrst August af Sachsen, hos hvem han var i Aaret 1567, hvorpaa han begav sig hjem og deltog i Syvaarskrigen i Tjeneste hos Kansler Johan Fris til Hesselager. Efter Krigens Ende tjente han paa 6te Aar i Frederik II's Gaard, indtil han 1576 giftede sig med *Birgitte Rosenkrantz*. Hvorledes han i Begyndelsen havde Glimminge og senere fik Assertorp i Besiddelse, er tidligere omtalt. Mogens Juel til *Pallesbjerg* forekommer oftere ved officielle Lejligheder. 1580 deltog han saaledes i Lenshyldingerne i Odense; 1583 var han tilsagt til at ledsage Frederik II udenlands, hvilket dog atter opgaves; 1587 ledsagede han Kongen til Hamborg med 4 Heste; desuden havde han efter Faderens Død Holstebro Kongsgaard i Pant indtil 1598. I Aaret 1588 overværede han Frederik II's Begravelse i Roskilde Domkirke; til de forskjellige større Bryllupsfester ved Hove indbødes

han i disse Aar sammen med sin Frue; ligeledes var Mogens Juel „til *Strandet*“ tilstede ved Kristian IV's Kroning 1596¹⁾. I Aaret 1597 beskikkedes han derpaa til *Landsdommer* i *Nørrejylland* og aflagde Eden til Kongen d. 9. Maj. Han forekommer dels som Landsdommer, dels som Godsejer hyppig i Tidens Retsakter. Foruden Pallesbjerg (Staby S., Ulvborg H.) og *Strandet* i Jylland og Assertorp i Skaane kom han ogsaa i Besiddelse af *Ryomgaard* i Marie Magdalene-Sogn (Sønder Hald Herred, Kalø Amt), i hvis Kirke hans og Hustrus Navne og Vaaben med Aarstallet 1593 findes paa Alteret, til Minde om, at han lod denne gamle Kirke reparere og forskjønne²⁾. Hvorledes han er kommen i Besiddelse af denne Gaard, vides ikke; dog kaldes den i en Dom af 1608 Fru *Birgitte Rosenkrantz*'s „eget Arvegods“, saa han synes at have faaet den med hende. Omtrent Aar 1603 kom han desuden i Besiddelse af *Søgaard* (Nors S., Hillerslev Herred), hvor han lod sig indføre som Kautionist for den daværende Ejer, Niels Stygge, for et stort Laan. Gaarden tildømtes ham 1604 ved det kgl. Retterting³⁾. — Som Landsdommer i *Nørrejylland* var han forlænet med *Asmild Kloster* ved Viborg, hvor han i disse Aar sædvanlig opholdt sig. Helligtrekongers Aften 1605 var han saa uheldig at vælte, hvorved han „slog sit Ben sønder“, og siden da vandt han ikke sin Førlighed igjen. Den 30. April s. A. havde han sin Svoger Børge Rosenkrantz og dennes Hustru, hans egen Søster Margrete Juel, til Gjæst paa *Asmild Kloster* tillige med flere Slægtninge og Venner. Under Maaltidet, som „var krydret med mange smukke Ord og Tale“, paakom ham en Besvimelse, og samme Eftermiddag Kl. 4. døde han, 57 Aar gl. Den 14. Maj fandt Bisættelsen Sted i Viborg Domkirke, hvor Superintendenten, Niels Lavridsen Arctander, holdt Ligprædikenen. Han havde med Fru Birgitte-

¹⁾ Tegn. og Reg. *passim*.

²⁾ Hofmans Fund. III, 164. Dansk Atlas IV, 287.

³⁾ Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, S. 570.

Rosenkrantz tre Sønner, hvoraf den ene (Palle) døde ung, medens to, *Børge* og *Palle*, overlevede ham. — Ligger formodentlig i Staby Kirke ved Pallesbjerg, hvor hans Navn med Aarstal 1597 findes paa Altertavlen¹⁾.

Mogens Juels Formuesomstændigheder vare ved hans Død ikke de bedste. *Ryomgaard*, som Fru *Birgitte Rosenkrantz* havde tilskjødet sin Broder *Børge* og denne derpaa solgt til Axel Galt, var allerede i Mogens Juels Tid pantsat for en stor Sum, hvorfor Salgets Lovlighed senere omstredes, men dog tilsidst ved en Rettertingsdom af 1608 godkjendtes. Fru *Birgitte* stævnedes uafbrudt af Mandens Kreditorer eller Kautionister; en Del Gods gik saaledes efterhaanden tabt, i Aaret 1610 endogsaa *Pallesbjerg* selv (der vurderedes til 4000 Daler), da det ved en kgl. Rettertingsdom tilkjendtes *Hans Lykke* til Krabbesholm med flere som Kreditorer, uagtet Fru *Birgitte* ynkelig bad for sig og sine Børn og androg paa, at Dommen ikke maatte fældes, før Sønnen *Børge*, som nu var sin egen Værge, ogsaa blev stævnet. Da hun ikke forekommer i Dombøgerne i de nærmest følgende Aar, er hun vel død omtrent paa denne Tid, — eller der har ikke været mere at faa!²⁾

D.

Folmer Axelsen Rosenkrantz til Stensballe (1523—86) og hans Børn.

Folmer Rosenkrantz til *Stensballe*, den yngste og mest ansete af *Axel Nielsen Rosenkrantzes* og Fru *Berete Knobs* efterlevende Sønner, var født den 29. Marts 1523, altsaa et Par Dage efter, at Frederik I var bleven hyldet af Jyderne paa Viborg Ting, og medens Kristiern II endnu var i Landet. Han forekommer allerede i en Alder af 21 Aar, da han 16. Maj 1544 paa Langtind medbeseglede et Brev, hvorved hans Fader, Axel Rosenkrantz til Langtind, overlod sin Morbrodersøn, Knud Pedersen

¹⁾ Hofman, Fund. IV, 627; Dansk Atlas V, 834.

²⁾ Sechers Rettertingsdomme passim.

Gyldenstjerne til Tim, noget Gods i Vendsyssel og ved Aalborg til arvelig Eje¹⁾. I Aaret 1545 optræder han blandt Arvingerne efter Fru Johanne af Vindum med Fordring paa en Del Gods, som i sin Tid havde tilhørt Hr. Henning Podebusk²⁾. I Aaret 1546 kaldes han allerede „til *Langtind*“ og optræder i de følgende Aar dels selvstændigt, dels paa Faderens Vegne i Sager angaaende denne Gaard. Saaledes stævnedes han 1546 af Landsdommer Jens Thommesen (Sehested), Domprovst Iver Juel i Ribe og Niels Lange til Kjærgaard, fordi han selv krævede Sandemænd op mellem Langtind og Aale Marker og gjorde dem stor „Møde“ imod deres gamle Lavhævd, ligesom han ogsaa paa denne Tid selv af Kongen beskikkedes til at granske over noget Bøndergods i Salling³⁾. I Aares 1547 indvarslede „velbyrdig Svend Folmer Rosenkrands“ paa Ginding Herredsting paa sin Faders Vegne *Rydhave* Hovedgaard med sin Jord og Ejendom som sin Faders rette Ejendom⁴⁾.

Efter Faderens Død d. 4. Febr. 1551 overtog *Folmer Rosenkrantz* som sin Del af Arven *Stensballegaard* og holdt derpaa 17. Juli 1552 Bryllup paa Stensballegaard med sit Næstsøskendebarn *Margrete Gyldenstjerne*, Datter af den tidligere nævnte, i Aaret 1551 afdøde Rigsraad Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim og Fru Sidsel Ulfstand til Lynghygaard i Skaane, Søster til Erik Axelsen Rosenkrantzes tidligere omtalte Svigerfader, Børge Ulfstand til Glimminge. I Aaret 1555 holdtes et foreløbigt Tokkeskifte mellem Knud Gyldenstjernes Børn, Sønnerne *Peder*, *Hildebrand* og *Axel* og Døtrene *Regitze* (g. 1553 med Mikkel Sehested, Lensmand paa Gavnø), *Margrete* (g. med Folmer Rosenkrantz), *Karen* (g. med Hans Lavridsen Baden, Lensmand paa Ramløse) og den endnu ugifte Jfr. *Lisbeth*, hvorved Hovedgaarden Tim tilfaldt Brødrene, medens Svogrene tilfredsstilledes med andet Jordegods eller med Penge. Ved et Brev, dateret

¹⁾ Rigsark., Hornum H., Nr. 20, Perg.

²⁾ Dansk Mag., 4. R. I, 93. Om Sagen jævnfør Jydske Saml. VI, 237 ff.

³⁾ Dansk Mag., 4. R. I, 158; 161; 166; 202. En lignende Sag 1549, smstds. IV, 87.

⁴⁾ Rigsark., Rydhave, Nr. 2, Perg.

„*Stalø*“ d. 23. Nov. s. A., gav Folmer Rosenkrantz derpaa paa egne og Medarvingers Vegne Fogeden paa Tim Kvittering for rigtig Afregning over Indtægterne af Tim fra Mikkels Dag 1554 til samme Dag 1555¹⁾. Ved „*Stalø*“ maa forstaas *Stadilø*, en Ø i Stadil Fjord, Hind Herred, der i en Fortegnelse over „Slotte, Klostre og Herregaarde i Ribe Stift og hvem dem nu denne Dag haver“, affattet 2. April 1583, opføres som Folmer Rosenkrantzes. Mulig har han faaet Godset med sin Hustru og selv opført en Hovedgaard paa Øen, hvortil hans Arvinger endnu opføres paa en Mønstringsliste fra 1587²⁾. Den 11. Nov. 1555 havde han overværet Delingen af Rydhave og Langtind Skove mellem hans Brødre Niels og Erik. Dette er imidlertid tidligere omtalt, ligeledes, hvorledes Folmer Rosenkrantz senere maatte stævne sin egen Broder Niels, fordi denne ikke havde fuldgjort Skiftet efter Faderen.

Imidlertid havde Frederik II d. 1. Januar 1559 bestøget Tronen. Den livsglade Konge, der elskede Vin og Jagt, synes at have sat megen Pris paa Folmer Rosenkrantz. Kongen samlede Gods i de skovrige Egne mellem Skanderborg, Horsens, Silkeborg og det gamle Øm eller Em Kloster, som han omdannede til en Kongsgaard ved Navn Emborg, og ved saadanne Lejligheder benyttede han oftere Folmer Rosenkrantz tillige med andre Adelsmænd til at besigtige Magelæg og til lignende Hverv. Glade Jagtfester holdtes ogsaa paa Emborg, hvortil den Kreds af adelige Mænd og Fruer, som Kongen satte Pris paa, indbødes, oftere til længere Ophold, og hertil hørte ogsaa Folmer Rosenkrantz og hans Frue³⁾. Under et saadant Ophold paa Em Kloster i April 1560 blev der indgaaet et Mageskifte mellem Kongen og Folmer Rosenkrantz, ifølge hvilket denne og hans Arvinger „mue og skulle have, nyde, bruge og beholde for evig Ejendom til Magelæg al vor og Kronens Rente (∴ Indkomst) og Rettighed udi en af vor og Kronens *jordegne Bøndergaarde* udi

¹⁾ Adelsbr., Fasc. 25, Gyldenstjerne.

²⁾ Adelsbr., Fasc. 53, Rosenkrantz. — Rigsark., Danske Saml., Nr. 395.

³⁾ f. Ex. ved Mortensdags Tide 1560, Kancelliets Brevbøger ved Bricka S. 457.

Vor Herred i *Vær* liggende, som Mads Klemendsen ibor, som er aarlig Landgilde $\frac{1}{2}$ Td. Smør (o. s. v.)¹⁾. I *Vær* Sogn og By ligger Stensballegaard og ligeledes *Værholm*, der 1485 var en almindelig Bondegaard, som tidligere havde tilhørt Kronen, men da ved Magelæg var kommen til Stensballegaard, og hvoraf der senere oprettedes en Hovedgaard for Folmer Rosenkrantz's Datter Birgitte og hendes Mand, Klavs Glambek til Rask. Det har altsaa været af Vigtighed for Folmer Rosenkrantz at samle Gods i *Vær* Sogn; men hvem der ikke vilde finde sig i at miste deres frie Ejendomsret, det var Bonden Mads Klemendsen og hans Hustru, der drabelig kæmpede for deres Ret. Mads Klemendsen og Hustru erklærede, at de vilde give og gjøre Folmer Rosenkrantz den tilbørlige og sædvanlige Afgift og Gjer-ning, som de og før dem hendes Forældre (∴ Forfædre) havde ydet og gjort til Aakjær Slot, og vilde tilsige ham deres Tro og hørsomme Tjeneste, som det burde sig efter Kongebrevets Lydelse, dog paa saadant Vilkaar, at de maatte nyde deres Frelse ubeskaaren, som deres Forældre tilforn havde haft; men derimod vilde Mads Klemendsen *ikke paa Vor Ting række Folmer Rosenkrantz sin Haand* og saaledes tilsige ham sin tro Tjeneste. Folmer Rosenkrantz stævnedes da Bonden for det kongelige Retterting, hvor der 6. December 1560 afsagdes den Dom, „at Mads Klemendsen bør tilsige Folmer Rosenkrantz sin tro Tjeneste og være ham en tro, hørsom og lydig Tjener efter vort Mage-skiftebrevs Lydelse og give ham slig Landgilde, Ægt, Arbejde og anden Tyngde, som han til vort og Kronens Slot Aakjær gjorde og gav, før end han blev Folmer Rosenkrantz tilskiftet“. Dette synes jo egentlig ikke at være andet, end hvad Bonden havde tilbudt; men det er aabenbart om Fortolkningen af „den tro Tjenestes“ Omfang, at Striden drejer sig, da Bonden har været bange for at miste sin fri Eje- og Arveret til Gaarden, og dette Spørgsmaal afgjorde Dommen egentlig ikke, men tillod Folmer

¹⁾ Rigsark., Mageskifter Nr. 130; jævnfør Kancelliets Brevbøger ved Bricka, 1560, S. 387. Kolderup-Rosenvinge, Gl. Domme, I, 283. Danske Herregaarde, III, Stensballegaard.

Rosenkrantz fremdeles Sagens videre „Forfølgning med vore Breve over fornævnte Mads Klemendsen efter vor og Rigens Ret“, 3: at han skulde have Ret til at tvinge Bonden til at aflægge Tjenestetilsagnet. Sagens videre Gang kjendes ikke; dog synes Kronen i Aaret 1595 atter at have indløst Gaarden af Folmer Rosenkrantzes Datter, Fru Birgitte til Værholm, Klavs Glambeks Enke, hvilket senere vil blive omtalt; men denne Sag er et af de mange Exempler, som Rosenkrantzernes Familiehistorie indeholder paa, hvor farligt det kunde blive for den jordegne Bonde, naar Mageskiftetbrevene overdrog Kronens Herlighedsret til en adelig Jorddrot.

I Aaret 1563, da *Syvaarskrigen* nærmede sig, var Folmer Rosenkrantz blandt de Mænd, der beskikkedes til *Proviantmestre* for Aarhus Stift. Samme Aar fik han 18 „Kirkegaarde“ (3: Bøndergaarde, der laa til Kirkerne) i Pant for 500 Daler (3: 2000 Kroner), en for de Tider anselig Sum, som han formodentlig har forstrakt Kongen med, og 22. Januar 1564 fik han derpaa *Aarhusgaard* med Dronningborg (Randers) og Aakjær Len paa Regnskab og med Genant (3: med en vis Sum til sit og sine Mænds Underhold) og blev derved tillige *Stiftslensmand i Aarhus Stift*, en Stilling, som han beholdt til 1572¹⁾. Hvorvidt han i denne Stilling har deltaget i Felttoget 1564, er uvist; men 7. Januar 1565 fik han tillige med flere Lensmænd (deriblandt Jørgen Rosenkrantz) Meddelelse om, at de ikke skulde med paa det forestaaende Tog til Sverig. Der var ogsaa nok at gjøre under Krigen for en Stiftslensmand og Proviantmester med Hensyn til Hærens Forsyning med Proviant, Udskrivning af Baadsmænd og lignende Hverv. Det var netop i dette Aar, at Krigsførelsen i Begyndelsen var saa overordentlig uheldig, og Proviantmestrene havde stadig Nød med at forsyne Hæren med Levnedsmidler. Dertil kom, at alle Lensmændene i Jylland vare borte, undtagen netop Folmer Rosenkrantz; det siger i al Fald

¹⁾ Erslev, Lensmænd, S. 129; 44. For øvrigt Reg. og Tegn. *passim*. — 1565 fik han for sig og Arvinger en Stykke Jord i Aarhus (Hüberts, Aktstykker til Aarhus Hist. I, 181). En „*Folmers Gyde*“, hvor adskilligt løst Pak boede, omtales senere (II, 32).

Holger Rosenkrantz i et Brev af 8. Juli¹⁾. For øvrigt var Folmer Rosenkrantz ligesom sin Broder Niels en af de 20 Adelsmænd, der maatte gaa i Kavtion for Kongen til Ritmester Josva v. Qvalen og dennes Ryttere for 45,000 Daler og derfor fik Underpant i Malnhøus²⁾. I det følgende Aar maatte Folmer Rosenkrantz møde i Odense (5. Juli 1566) for at ledsage Kongen ind i Hertugdømmerne med de fleste Svende og Heste, han kunde overkomme; men ogsaa i dette og de følgende Aar udstedtes en Mængde Breve om Fetalje, om Udskrivning af Skibsfolk, der tilmed udebleve i rette Tid og derfor skulde straffes, om Pengehjælp af Adelen; Folmer Rosenkrantz maatte saaledes selv i Aaret 1568 ud med 1000 Daler (2: 1000 Td. Rugs Værdi) og fik ovenikjøbet en Del Jordegods i Pant for 2253 Daler³⁾. Til sidst fik Folmer Rosenkrantz i Krigens sidste Aar (24. Maj 1570) et skarpt Brev, fordi han endnu ikke havde sendt Brød og Korn til Elfsborg, — det var Lønnen for Anstrengelserne.

Fra 1. Maj 1572 forlenedes Aarhus Len til en anden. Folmer Rosenkrantz havde fra nu af ingen større Forleneringer og forekommer derfor i den følgende Tid sjældnere ved offentlige Forhandlinger. Dog indbødes han oftere tillige med sin Frue til Bryllupper og lignende Festligheder, som Kongen gjorde. En saadan Bryllupsfærd kunde for øvrigt være kostbar nok. Da Folmer Rosenkrantz saaledes indbødes til Grev Gynter af Barbys, Kristoffer Paxes og Anders Bings Bryllupper i Kjøbenhavn d. 22. Juli 1572, skulde hver af de indbudne, hvoriblandt en Mængde af Rosenkrantzernes Familiekreds, allerede møde d. 6. Juli i Kjøbenhavn og medbringe en sort Fløjls „Paltzrok“ at ride i, naar de fulgte Kongen for at modtage hans Farbrødre og Broder, endvidere sex smukke Rideheste, til Dels udstyrede med Fløjlstøj, en Smaadreng og fire Karle, der skulde være iførte sorte Kjoler

¹⁾ Rigsarkivet, Danske Kong. Hist. Fasc. 53. Jævnf. Rørdam, Hist. Kildeskrifter, 2. R. I, 722.

²⁾ Tegn. 1565, p. 321; 374. Jævnf. Levnedbeskrivelserne af Peder Bille og Peder Oxe i Hist. Tidsskrift, 5. R. V, hvor disse for Kongen saa uheldige Forhold ere nærmere omtalte.

³⁾ Erslev, Lensmænd, S. 123.

med Folder, „som nu Vis er“, og hvide og fiolbrune Hoser¹⁾. Fire Karle udgjorde netop ogsaa den Rostjeneste, Folmer Rosenkrantz nu, da han ingen Forleninger havde, stillede af sit Arvegods²⁾. 23. Januar 1575 var Folmer Rosenkrantz med sin Frue ogsaa blandt de Indbudne, som overværede Dronningens Kirkegang og „den unge Frøkens“ Daab paa Skanderborg Slot, den senere som Jakob I's Hustru bekjendte Anna. 2. Oktober s. A. fejrede Kongen ligeledes Folmer Rosenkrantzes egen Datter *Birgittes* Bryllup paa Frederiksborg med Klavs Glamбек. — Vigtigst var dog det Hverv, der 30. Januar 1577 overdroges Fru *Margrete Folmer Rosenkrantzes* tillige med Fru Hilleborg Bille Ejler Krafes og Fru Anne Holck Verner Parsbergs, nemlig at give Møde paa Frederiksborg Slot Søndag næst før Midfaste og være hos Dronning Sofie under hendes forventede Nedkomst. Den 12. April fødtes derpaa den længselsfuldt ventede Kongesøn, Kristian IV. At Folmer Rosenkrantz og Fru Margrete under disse Forhold ogsaa deltog i de store Daabshøjtideligheder i Kjøbenhavn d. 2. Juni, er en Selvfølge³⁾. De nævnte tre Fruer maa for øvrigt have udført deres Hverv til Kongens og Dronningens Tilfredshed; thi i Aaret 1580 stævnedes de i samme Anledning til Koldinghus; 8. April fødtes derpaa Frøken Augusta, senere gift med Hertug Johan Adolf af Holsten-Gottorp⁴⁾. Det blev sidste Gang, at Fru Margrete Gyldenstjerne kom til at udføre dette Hverv; thi vel fik Dronningen atter d. 5. August 1581 en ny „ung Frøken“; men Fru *Margrete Gyldenstjerne* var død kort før, nemlig 11. Juli 1581, og blev begravet i Vær Kirke ved Stensballegaard, hvor *Folmer Rosenkrantz* derpaa endnu i levende Live lod opsætte et kostbart, endnu bevaret Mindesmærke med Billeder baade af sig selv og hende⁵⁾.

Folmer Rosenkrantz overlevede kun sin Hustru i hened

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1572, p. 23.

²⁾ Mønstringsseddel 1574, Rigsarkivet, Danske Saml. 395, 4.

³⁾ Sjæll. Tegn. 1577, p. 243; 266 ff.; jævnf. Erasmus Lætus, Rørdams Hist. Kildeskrift. II, 620.

⁴⁾ Sjæll. Tegn. 1580, p. 323.

⁵⁾ Marmora Dan. II, 181, Dansk Atlas IV, 203. Abildgaards Tegn., Oldn. Museums Arkiv.

5 Aar; han synes i sin Alderdom at have holdt sig i Ro paa Stensballegaard, mest beskjæftiget med Byggeforetagender, idet han ifølge en Indskrift, som endnu findes paa Stensballegaards nuværende, ellers langt senere opførte Bygning, i Aaret 1582 lod „det sidste Hus bygge paa denne Gaard“¹⁾, eller med Mage-skifter med Kongen²⁾. — I Aaret 1582 havde han den Sorg, at hans ældste Søn, **Axel Rosenkrantz Folmersøn**, d. 8. August døde i Frankfurt. Til Gjengjæld havde han den Glæde at se sin Datter *Lisbeth* den 21. Februar 1585 blive gift med *Anders Thott* paa Kjøbenhavns Slot, hvor Kongen gjorde deres Bryllup. — Selv døde han i *April 1586* og blev saaledes 63 Aar gammel. Søndag den 24. *April* blev han begravet i Vær Kirke ved Siden af sin Hustru og to smaa, tidligere døde Sønner, der ifølge Gravskriften begge havde Navnet **Knud**³⁾. Han hørte til de Adelsmænd, der stode Anders Sørensen Vedel nær: denne omtaler selv „de mange Velgjerninger“, han havde bevist ham. — Følgende fem Børn overlevede ham, der her opføres i den Orden, hvori de almindelig anføres:

- 1) **Birgitte Rosenkrantz Folmersdatter** til *Værholm*, født paa Stensballegaard d. 5. April 1554 og 2. Oktober 1575 gift med **Klavs Glambek** til *Starup*, senere til *Rask*, *Værholm* og *Bjerre*. Klavs Glambek var Søn af *Niels Glambek* til *Starup* (Brusk Herred ved Kolding) og Fru *Maren* af Familien *Gjødesen*. Han fødtes i Aaret 1537 paa *Svensholm*, tidligere en Bispegaard i Staby Sogn, Ulfborg Herred, som Faderen da havde i Forlening. I sit syvende Aar blev han sat i Skole, men Bogen var ikke hans Lyst, hvorfor han sendtes til Kristian Munk til *Tobberup* for at lære

¹⁾ Hofmans Fundationer II, 317.

²⁾ Jydske Reg. 1580, p. 170; 194; 196; Tegn. p. 189. — Bruuns Danske Saml. III, 331.

³⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 354. Marmora Dan. II, 181. — Disse to Sønner af Navnet Knud, der paa Stamtavlerne opføres mellem *Axel* († 1582) og *Birgitte*, maa være døde før 15. Decbr. 1571; thi da testamenterede Sidsel Bryske, Eskild Gøjes Efterleverske, sin Morbroderdatter *Margrete Folmer Rosenkrantz*es og deres 6 Børn (3: Axel og de 5 efterlevende?) hver en Rosenobel (Dansk Mag. 4. R. IV, 293 ff.).

„Hoftjeneste“. Med denne deltog han, 11 Aar gammel, i Aaret 1548 i det store Brudetog, hvormed Kristian III's Datter Anna ledsagedes til Bryllup i Torgau med Hertug, senere Kurfyrst August af Sachsen. Den højt ansete *Holger Rosenkrantz* til Boller havde imidlertid fattet Godhed for Drengen og tog ham kort efter i sin Tjeneste. Da Ditmarskertoget forestod 1559, gjorde Hr. Holger ham „værægtig“ og tog ham med paa Toget. Den 22aarige unge Mand udmærkede sig i høj Grad i Kampene ved sit Mod, saa at endog to Heste bleve skudte under ham. Han kom derved ogsaa i Kong Frederik II's Gunst; men Hr. Holger vilde ikke slippe ham, og i henved 23 Aar stod han i hans Tjeneste. „Denne vise og forstandige Herre“, siger Anders Sørensen Vedel i sin Ligprædiken over Klavs Glambek¹⁾, „lod hannem gjerne være i Raad med sig udi vigtige Sager, det som han ikke lod hver Mand vide af.“ I Aaret 1573 maatte Holger Rosenkrantz opgive sin Forlening *Skanderborg*, hvor Hoffet paa denne Tid havde opslaaet sin Bolig, og *Klavs Glambek* blev da hans Eftermand d. 27. Marts 1573 med 100 Daler i Løn og en Tiendedel af Lenets uvisse Indtægter. Han beholdt det lige til 1589, og det var i Mellemtiden blevet betydelig udvidet; 1579 lagdes saaledes *Aakjær* og *Huds* Herred hertil, 1580 ligeledes *Vor* Herred, 1581 *Nim* Birk. Fra 1576—80 var han ligeledes forlenet med *Bygholm* ved Horsens²⁾. Som Lensmand indtog han en betydelig Stilling og forekommer hyppig i mange forskjellige Hverv. Som saadan deltog han ogsaa 1580 i Lenshyldingerne i Odense. I Aaret 1582 maatte han indrette et Glasbrænderi i Ry Skov ved Himmelbjerget, hvorfra der ydedes meget betydelige Leveringer af Glas til Hoffets Brug³⁾. Ofte opholdt jo ogsaa Kongefamilien sig paa Slottet; 20. Nov. 1586 fik Klavs Glambek saaledes Ordre

¹⁾ Bricka og Gjellerup, Den danske Adel, S. 278 ff.

²⁾ Bidrag til Fam. Rosenkrantz's Historie, Hist. Tidsskrift, 5. R. VI, 55.

³⁾ Jydske Saml. VIII, 149 ff.; jfr. Hist. Tidsskrift, 5. R. I, 433 ff. — Reg. og Tegn. *passim*.

til at indrette bekvemme Kamre paa Skanderborg Slot til Kongens unge Sønner, *Kristian* og *Ulrik*¹⁾; Kristian IV var den Gang 9 Aar gammel. 1588 deltog han i Frederik II's Begravelse i Roskilde. I Aaret 1589 var han blandt de Adelsmænd, der vare bestemte til at følge Kristian IV's Søster, Prinsesse Elisabet, paa hendes Bryllupsrejse til Brunsvig; Rejsen blev dog flere Gange opsat, saa Klavs Glambek maaske næppe er kommen med²⁾. Thi i Maj 1589 havde han opgivet Skanderborg, hvorpaa han trak sig tilbage i Ro. Af alle sine Forleninger havde han kun *Nim Birk* tilbage³⁾. Vedel giver ham det Vidnesbyrd, at han forestod sin Forlening i mange Aar med stor Lov og Pris, som han fik baade af Kongelig Majestæt og menige Almue, som han havde at handle med. Nogle Ulemper med Hensyn til Regnskaber og Restancer af Lenet havde han dog endnu i Aarene 1590 og 1591, altsaa lige til sin Død, men skjød Skylden paa sin Skrivers Uefterrettelighed⁴⁾.

Med *Klavs Glambeks* private Forhold var der inidlertid foregaaet flere Forandringer. Efter Faderen arvede han *Starup*, en lille Gaard i Brusker Herred i Starup Sogn og By. Faderen skrives hertil endnu 1541, Klavs Glambek allerede 1562; Moderen, Fru Maren Gjødese, levede endnu ved Sønnens Død 1591⁵⁾. Familiens Vaaben var et sort Ørnehaar i et blaat Felt; dette havde Klavs Glambek, uvist af hvad Grund, ladet indsætte i Raadmand Kristoffer Bangs Vindue i Odense. Herved følte Adelsmanden Henning Venstermand sig fornærmet; paa mødrene Side hørte han nemlig til Urnernes Familie, der ligeledes førte et Ørnehaar i Vaabnet. Han slog da Vinduet ud; men det var en stor Fornærmelse mod Klavs Glambek, der i Aaret 1573 stævnedes ham for Kongen og Rigsraadet i Kolding og hævdede, at de

¹⁾ Ny dansk Mag. IV, 166.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1589, p. 202; 1590, p. 256.

³⁾ Erslev, Lensmænd, S. 39 ff.

⁴⁾ Jydske Tegn. 1590, p. 209; 1591, p. 215.

⁵⁾ Jydske Saml. VI, 3; Dsk. Mag. II, 24; Vedels Ligprædiken.

Glabekker i fire Led havde ført dette Vaaben. Henning Venstermand maatte da med 12 Riddermændsmænd i Kongens og Raadets Nærværelse med Knæfald bede Klavs Glambek om Forladelse, hvorpaa Sagen forligtes¹⁾. — 2. Oktober 1575 gjorde Kongen hans Bryllup paa Frederiksborg med *Birgitte Rosenkrantz Folmersdatter*, samtidig med to andre adelige Bryllupper²⁾. Ved Kristian IV's Fødsel var han ogsaa en af Fadderne og omtales hyppigere ved lignende Lejligheder. — 1 Aaret 1578 afhændede han ved Mageskifte *Starup Gaard* til Kongen tillige med endnu en Gaard, et Bol, 6 Gadehuse og en lille Mølle i Starup By og et Par andre Bøndergaarde; til Gjengjæld fik han foruden andet Gods 3 Gaarde i Hvirring Sogn i Nim Herred. Her laa nemlig *Rask Hovedgaard*, hvortil han benævnes i disse Mageskiftobreve³⁾ og som han netop i Aaret 1577 eller 1578 var kommen i Besiddelse af. Det siges sædvanlig, at han dannede Hovedgaarden. Dette er imidlertid ikke fuldt rigtigt; thi 16. Oktober 1577 har Anders Bing til Smidstrup paa Rask udstedt Livsbrev til sin Hustru, Anne Pedersdatter (Galt), og i Brevet nævnes blandt hans Arvinger Jørgen Splid til Møltrup og Fru *Barbara Splidsdatter til Rask*⁴⁾. Om Klavs Glambek er kommen i Besiddelse af Rask ved Arv eller Kjøb, vides næppe. Desuden ejede han *Bjerre Gaard* i Aale Sogn, Vrads Herred, og ved sit Ægteskab med Birgitte Folmersdatter var han kommen i Besiddelse af *Værholm*. Han roses ogsaa af Vedel som en god Husholder. At han ansaas for en holden Mand, fremgaar ogsaa deraf, at han baade i Aaret 1577 og i 1578 ved de Laan, Kongen optog hos Adelen, sættes til en Sum af 500 Daler⁵⁾.

¹⁾ Rosenvinge, Gl. danske Domme, III, 220.

²⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 325; Sjæll. Tegn. 1575, p. 75. Vedels Ligprædiken.

³⁾ Rigsarkivet, Jerlev Herred Nr. 13; Nim Herred, Nr. 5. Jydske Saml. VI, 5 (her Beskrivelse af Starup Gaards Indretning og Bygning 1578).

⁴⁾ Rosenvinge, Gl. Domme, IV, 209.

⁵⁾ Sjæll. Reg. 1577 og 1578, p. 266 ff.; 398 (jævnf. Jakobsen, Skattevæsen, S. 219 ff.).

Klars Glambek kom ikke til at leve ret længe i Ro paa Rask efter at have trukket sig tilbage fra sine offentlige Bestillinger. Da han d. 8. December 1590 vilde begive sig fra Rask til Værholm, løb Hestene løbsk, hvorved han fik et Stød i venstre Side, der efter et længere Sygeleje voldte hans Død d. 14. Januar 1591¹⁾ paa Rask; han blev kun 54 Aar gammel. 7. Marts blev han begravet i Hvirring Kirke, hvis Hvælving han selv skal have bygget af Stenene fra en i Borring By nedbrudt Kirke, hvorfor Sagnet lader hans højre Haand henvisne fra den Stund, han flyttede Sten fra Borring Kirke²⁾. Efter Fru Birgittes Opfordring holdt Vedel, der maaske allerede 1575 som Hofpræst havde viet dem, Ligprædiken over ham, hvori han giver en tiltalende Skildring af hans jævne, bramfri Personlighed. Karakteristisk nok for Tiden bad han paa sit Yderste Gud om Tilgivelse „for alle sine Synder og de mange unyttige Drik, som jeg haver været forarsaget til at drikke tilforn, da jeg lidet havde dem Behov“. En Gravsten med begges Billeder findes i Kirken; her staar ligeledes Billeder af to Børn, nemlig deres to yngste, før Faderen døde Døtre, *Margrete* og *Kirstine*, begge kun 5 Aar gl. De to ældste vare *Sofie Glambek*, født paa Skanderborg d. 21. Maj 1578, senere gift med Mogens Pax, og *Cecilie (Sidsel) Glambek*, f. 3. Juli 1579. Sønner efterlod han sig ikke.

Fru *Birgitte Rosenkrantz* overlevede sin Mand i mange Aar. Allerede 22. Februar 1591 fik hun Tienden af Hvirring og Kvorning Sogne i Fæste efter sin Mand, medens en Del andre Kirketiender, han havde haft, bortfæstedes til andre. Kvorning Sognetiende maatte hun dog 1593 atter afstaa. Et mærkeligt Brev fik hun fra Regeringsraadet d. 21. Juli 1595, at hun skulde indsende sin Erklæring om, med hvad

¹⁾ Saaledes paa Ligstenen (Abildgaards Tegn.). Ejl. Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 386, 387, har d. 24. Januar, andre d. 25. Vedel lader ham være syg „paa ganske 6 Ugers Tid“ efter den 8. December.

²⁾ Hofmans Fundationer II, 264; Dansk Atlas IV, 138; 157. Tidsskrift Orion, I, 263.

Ret hun tilholdt sig en Gaard i Vor By, Sogn og Herred, som tidligere laa til Aakjær, og ved hvilken Lejlighed hendes Fader Folmer Rosenkrantz fik denne Gaard. Opfordringen gjentoges atter d. 16. Oktbr., og samme Dag udstedtes Brev til Manderup Parsberg som Lensmand, at han til Indløsning af denne Gaard i Vor skulde optage 2000 Daler af Lenets Pengeskab¹⁾. Det synes jo nemlig at være samme Gaard, hvis Ejer i sin Tid saa drabelig kæmpede for sin frie Ejendomsret med Folmer Rosenkrantz og som Kronen nu synes at have indløst. — Fru Birgitte havde 1616 en Retssag med sin Broder Gert Rosenkrantzes Enke, Anna Fris, som senere vil blive omtalt, og levede endnu 1625²⁾, altsaa da 71 Aar gammel. Hun blev begravet i Hvirring Kirke, men Gravstenens Dødsaar er aldrig blevet udfyldt. Hendes Ejendomme, Værholm og Rask, tilfaldt hendes Datter Sofies Børn, navnlig Kristoffer Pax, der ogsaa gennem hende kom i Besiddelse af Stensballegaard; thi Fru Birgitte havde overlevet alle sine Søkende og var den sidstlevende af hele Stensballe-Linien.

- 2) **Regitze Rosenkrantz Folmersdatter** blev gift med **Gjord Pedersen Galt** til Tyrrestrup, Søn af Rigsraad Peder Ebbesen Galt og Fru Ingeborg Drefeld. Han var født i Aaret 1534³⁾ Peder Ebbesen døde i Aaret 1548 og Moderen 1551, hvorpaa Gjord Pedersen skrives til Palsgaard, som Peder Ebbesen havde Del i; som Ejer heraf mageskiftede han 1574 til Kongen en Gaard i Ousted Sogn⁴⁾. Efter sin ældre Broder Mogens Pedersen Galts Død 1575 arvede han derpaa Peder Ebbesens Fædrenegaard Tyrrestrup i Søvind Sogn. Allerede i Aaret 1572 nævnes han blandt de Adelsmænd, der af Kongen indbødes til Grev Gynter af Barbys, Kristoffer Paxes og Anders Bings Bryllupper i Kjøbenhavn d. 22. Juli⁵⁾, og i

¹⁾ Jydske Tegn. 1595, p. 519; 526.

²⁾ Danske Herregaarde, XVII, Aakjær.

³⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 305.

⁴⁾ Rigsark., Magesk. 280, Vor H., 29.

⁵⁾ Sjæll. Tegn. 1572, p. 23.

Aaret 1574 var han tillige *med sin Frue* blandt de indbudne til Dronningens Kirkegang og den „unge Frøkens“ Daab paa Skanderborg d. 23. Januar 1575¹⁾. Paa denne Tid har han altsaa allerede været gift, skjønt Ejler Brokkenhus i sine Kalenderoptegnelser først lader hans Bryllup med *Regitze Rosenkrantz* staa i Aarhus d. 18. November 1576²⁾. I April 1576 blev han tilsagt til at møde i Roskilde d. 12. Maj for at ledsage Kongen udenlands³⁾. Ved Kristian IV's Daab 1577 var han blandt de Adelsmænd“, „der skulde tage Vare paa Tjenesten“; ligeledes mødte han 1580 til Lenshyldingen i Odense, 1588 til Frederik II's Begravelse, ligesom han oftere tillige med sin Frue indbødes til kongelige Fester. — I Aaret 1580 fik han ved Mageskifte med Kongen en Del Gods i Søvind og Omegn⁴⁾. Han døde i Aaret 1591, altsaa samme Aar som hans Svoger Klavs Glambek og hans Hustrus Farbroder, Erik Rosenkrantz til Langtind. I September blev han begravet ved Søvind Kirke, hvor han havde ladet indrette en ny Begravelse, da den gamle Familiebegravelse, hvor hans Forældre og Brødre laa, ikke havde Plads til flere. En senere Ejer af Tyrrestrup, Hans Kristensen Juul († 1769), lod Begravelsen nedrive, hvorved det skal være gaaet slemt ud over Ligene⁵⁾.

Med *Regitze Rosenkrantz* havde Gjord Pedersen Galt 4 Sønner og 4 Døtre. En af Sønnerne fik af Kristian IV i Aaret 1598 paa hendes Begjæring Plads i Sorø Skole⁶⁾. Hun levede i en længere Aarrække paa Tyrrestrup, som hun formodentlig har haft Livsejebrev paa. I Aaret 1607 fik hun saaledes ved Mageskifte med Kongen noget Gods i Søvind By og Omegn. Dog skrives hendes ældste Søn,

¹⁾ Sjøll. Tegn. 1574, p. 362.

²⁾ Fynske Saml. VI, 327.

³⁾ Sjøll. Tegn. 1576, p. 134.

⁴⁾ Sjøll. Tegn. 1577, p. 267.

⁵⁾ Rigsarkivet, Mageskifter, 459.

⁶⁾ Jydske Saml. II, 334—35; IV, 53; 67; 84. Ejler Brokkenhus, Fynske Saml., S. 391.

⁷⁾ Sjøll. Tegn. 1598, p. 140.

Peder Galt, allerede 1604 til Tyrrestrup i en Arvesag, ligesom ogsaa den tidligere flere Gange omtalte *Axel Galt* til Ryoungaard var hendes Søn¹⁾. Fru *Regitze* nævnes som død i en Arvesag, som hendes Broder Gert Rosenkrantz's Enke, Anna Fris, d. 7. Juni 1616 havde med sin afdøde Mands Søskende. Af hendes Børn var den Gang i Live: *Peder Galt* til Tyrrestrup, *Axel* og *Knud Galt* til Palsgaard, Fru *Margrete Galt* og Jfr. *Ingeborg Galt*²⁾.

- 3) **Inger Rosenkrantz Folmersdatter**, gift med **Ditlev Holck** til Rønhave og Højgaard. Det er formodentlig hende, til hvem Fru Mette Rosenkrantz, Peder Oxes Hustru, i et Brev af 17. Juli 1568 til sin Moder, Fru Ide Munk, Enke efter Rigsraad Oluf Nielsen Rosenkrantz til Vallø, sender en Hilsen, saa hun formodentlig er bleven opdragen hos Fru Ide Munk³⁾. Senere kom hun i Dronning Sofies Jomfrubur, hvorpaa Kongen og Dronningen i Aaret 1585 paa Frederiksborg gjorde hendes Fæstensøl med *Ditlev Holck*, der den Gang var Kammerjunker. Han var født paa Rønhave paa Als d. 21. Januar 1556 og Søn af Henrik Holck til Rønhave og Fru Malene Reventlov til Søbo i Fyn, der levede endnu 1602. Efter en kort Tid at have været i Enkedronning Dorotheas Tjeneste, kom han til Hertug Hans paa Sønderborg. I Aaret 1575 kom han ved Frederik II's Anbefaling i Tjeneste hos Markgrev Georg Frederik af Brandenburg, hos hvem han tjente sig op til Mundskjænk og i hvis Tjeneste han gjorde flere Rejser, blandt andet til Polen, hvor han 1576 var tilstede ved Kong Stefans Kroning. Nogle Aar senere vendte han tilbage og traadte i Frederik II's Tjeneste, blev Hofjunker 1580, Kammerjunker 1585 og var tillige Jagtjunker 1587—89. I Aaret 1586 blev han Hofmester hos Dronning Sofie. Han var ogsaa fra 1585—97 forlenet med Utstein Kloster ved

¹⁾ Rigsark., Mageskifter, Vor H., Nr. 41. Secher, Rettertingsdomme 1595—1604, p. 537.

²⁾ Herredagsdombogen 1616.

³⁾ Adelsbreve Fasc. 53, Rigsarkivet.

Bergen. Efter Frederik II's Død blev han efter Enkedronning Sofies Indstilling af Rigsraadet beskikket til Lensmand paa Kjøbenhavns Slot. I Aaret 1590 havde han solgt Rønhave til Hertug Hans d. yngre og skrives nu i nogle Aar til Højgaard alene.

Saadanne vare *Ditlev Holcks* Forhold, da den unge Kong Kristian IV d. 1. August 1591 gjorde hans Bryllup paa Kronborg Slot saamtidig med, at Lensmanden paa Vordingborg, Morten Venstermand, ægtede Jfr. Anne Galt, Datter af Anders Pedersen Galt til Birkelse, Broder til Regitse Rosenkrantz's ovenfor omtalte Mand, Gjord Pedersen Galt til Tyrrestrup. Familien havde jo forøvrigt Sorg paa denne Tid; i Januar s. A. havde Jfr. Inger Rosenkrantz staaet ved sin Svoger Klavs Glambeks Sygeseng og plejet ham paa hans Dødsleje¹⁾. Dette synes dog ikke at have gjort Skaar i Glæden. Under Forberedelserne til Festen tjente ved Madlavningen to Overkokke, fem Kokke og ti Kokkedrenge. Det var ogsaa en anselig Mængde Gjæster, der skulde beværtet. Af Rosenkrantzernes Familiekreds var der alene indbudt 41 Personer, af Holckernes 42, og hertil kommer saa lignende Antal for Venstermændenes og Galternes Vedkommende²⁾. Kongen gav 50 Rosenobler i Brudegave, og Dagen efter lod han holde Fægteskole paa Kronborg til Ære for de nygifte Par.

Sorg og Dødsfald vedblev dog at følge Stensballe-Linien. Faa Uger efter Brylluppet døde Gjord Pedersen Galt, og Ditlev Holck mistede selv sin Hustru *Inger Rosenkrantz* et Aar efter Brylluppet, efter at hun havde ligget til Sengs i tre Fjeringaar. Hun døde i Kjøbenhavn d. 29. September 1592 og blev d. 7. November s. A. begravet i Nikolai Kirke. Ditlev Holck lod senere hendes Lig føre til Sneslev Kirke ved Eskildstrup, som han havde faaet ved sit andet Ægteskab d. 10. Juli 1595 med Jfr. Margrete

¹⁾ Vedels Ligprædiken over Klavs Glambek.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1591, p. 61—62.

Krabbe, Datter af Niels Krabbe til Vegholm i Skaane og Fru Birgitte Skave til Eskildstrup. Han vedblev i den følgende Tid at indtage en betydelig Stilling som Lensmand, først paa Kjøbenhavns Slot (1588—95), derpaa paa Kronborg (1595—1600), Tryggevælde (1601—14) og tilsidst paa Gulland (1614—19), hvorpaa han trak sig tilbage til Privatlivet. Ogsaa til andre Hverv blev han temlig hyppig benyttet af Kristian IV, navnlig til Repræsentationsrejser til fremmede Hoffer og lignende Sager. Skjønt han ingen boglig Dannelselse havde faaet i sin Ungdom, nærede han dog senere stor Interesse for sligt og omtales hyppigere i den Anledning; men en nærmere Skildring af hans Liv efter *Inger Rosenkrantz*'s tidlige Død hører ikke herhen. Ægteskabet var barnløst. Han døde 22. September 1633 i sit 78de Aar¹⁾.

- 4) **Lisbeth Rosenkrantz Folmersdatter** blev Fastelavns Søndag d. 21. Februar 1585 gift med **Anders Thott** til Sirekjøbing (Rønneberg H., Blekingen). Brylluppet stod paa Kjøbenhavns Slot, hvor Frederik II paa een Dag gjorde deres og Kaptain Lenormans Bryllup med Jfr. Maren Lykke²⁾, *Anders Thott* var en Søn af Rigsraad Tage Thott til Næs (nu Trolleås, Næs Sogn, Onsjø Herred, Malmøhus Len), Eriksholm (nu Trolleholm, Torsløse Sogn, Onsjø H., Malmøhus Len) og Sirekjøbing, og Fru Else Ulfstand, Datter af Rigsraad Holger Gregersen Ulfstand til Skabersø. Faderen var allerede død 1562. Anders Thott forekommer først 1583, da han tillige med en Mængde andre Adelsmænd fik Ordre til at møde i Haderslev Paaske Aften for at ledsage Kongen udenlands, en Rejse, som dog senere blev opgivet³⁾. Om trent i Aaret 1584 fik han *Rørum* (Onsjø H.) i Pant som

¹⁾ Om Ditlev Holcks Liv henvises for øvrigt til *Gjellerups* Skildring heraf i Hist. Tidsskrift 5. R. IV, 631 ff., hvilkens ogsaa er Hovedkilden for ovenstaaende Bemærkninger.

²⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 347—48. Danske Saml. v. Bruun m. fl., 2. R. V, 62. — Breve herom til Folmer Rosenkrantz af 12. Dec. 1584 og 8. Januar 1585 i Jydske Tegn. 1584, p. 537; 1585, p. 3.

³⁾ Skaanske Herregaarde II, Trolleås og Trolleholm; VI, Till. Nr. 63. — Sjæll. Tegn. 1583, p. 161; 167.

Arving efter sin Broder Otto Thott, der var gift med Tyge Brahes bekjendte Søster Sofie og som 41 Aar gammel døde 1584. Ligeledes skrives han paa denne Tid selv til *Næs*. I Aaret 1586 forlenedes han med *Laholm* Slot, som han beholdt til sin Død 1595. — I de 10 Aar, Anders Thott levede efter sit Bryllup, forekommer han med sin Hustru hyppig ved Hoffester og lignende Begivenheder. I Aaret 1586 blev han saaledes indbudt til de Turneringer, Frederik II lod holde i Helsingør i Anledning af sin Svigerfader Hertug Ulrik af Meklenborgs Besøg. Samme Aar var han tillige med sin Hustru bleven indbudt til at tilbringe Paaske Helligdage hos Kongen paa Kronborg. 1587 var han blandt de Adelsmænd, der fik Befaling til at ledsage Kongen paa en paatænkt Rejse til Hamborg, og skulde møde med 5 Heste; 1588 overværede han Kongens Begravelse i Roskilde og maatte i den Anledning give Møde med 4 Heste. I Aaret 1590 var Anders Thott blandt de Adelsmænd, der ledsagede Kong Jakob VI af Skotland og hans Brud, Kristian IV's Søster Anna, til Skotland, medens hans Hustru, Fru Lisbeth Rosenkrantz, var tilsagt til Kongens Søster Elisabeths Bryllup med Hertug Hans Julius af Brunsvig, der holdtes paa Kronborg Paaske Søndag¹). — *Anders Thott* døde allerede i Aaret 1595; den 8. Maj udstedtes Befaling til Bønderne i Laholm Len, at da Fru Lisbeth Rosenkrantz agter at føre sin Husbonds, deres Lensmand Anders Thotts Lig ned til Skaane og flytte did med sit Gods og sit „Behov“, skulde de være hende behjælpelige med Kjørslen heraf²). Den 22. i samme Maaned fik derpaa Niels Bild Følgebrev til Bønderne i Laholm Len. Der var en Del Restancer („Agterstade“) paa Lensregnskabet. Da Kristian IV selv havde overtaget Regeringen og man begyndte at vise Lensvæsenet stor Opmærksomhed, udstedtes der 15. Oktober 1596 Brev til Kristoffer Valkendorf,

¹) Sjæll. Tegn. passim.

²) Skaanske Tegn 1595, p. 343.

at Kongen havde eftergivet Fru Lisbeth Rosenkrantz Restancen af Laholm Regnskab og af den gejstlige Jurisdiktion af samme Len, saa nær som 1000 Daler, for hvilke han skulde tage nøjagtigt Bøvis¹⁾.

Fru *Lisbeth Rosenkrantz* opførte 1600 Kapellet og Gravkoret i *Næs Kirke*, hvor hendes og hans Initialer findes. Hun levede endnu i Marts 1610²⁾, men var død inden 7. Juni 1616, da hendes Broder Gerts Enke, Fru Anne Fris, stævnedes sin afdøde Husbonds Søskende og deres Arvinger for et Jordstykke ved Halmstad, som Fruerne *Birgitte, Regitze* og *Lisbeth Rosenkrantz* i Aaret 1604 havde givet til Anders Nielsen, Foged paa *Næs*, for hans tro Tjenestes Skyld. Som Fru Lisbeths Arvinger stævnedes da *Tage Thott Andersen* til Egget, Lensmand paa Laholm, Fru *Else Thott* (Hans Lindenovs til Tvis Kloster), Jfr. *Margrete Thott* og Jfr. *Sidsel Thott*. Disse fire Børn overlevede saaledes Fru Lisbeth; hendes ældste Søn, *Folmer Thott*, skal være død som Barn. Det oplyses tillige af Dommen, at Tage Thott ved Moderens Død paa egne og sine to ugifte Søstres Vegne „*havde forsvoret Arv og Gjæld*“ og aldrig havde faaet noget i Arv efter hende³⁾. Hendes Formuesomstændigheder synes saaledes at have været daarlige; men heri stod hun jo ikke ene; det samme have vi set var Tilfældet med adskillige af Stensballe-Liniernes Efterladte, og det samme vil fremgaa af det følgende. Adelens pekuniære Ruin begyndte at vise sig; Livsnydelsens forøgede Krav, kostbar Hoftjeneste og slet Husholdning ødede dens materielle Kraft.

- 5) **Gert Rosenkrantz Folmersøn** til *Stensballegaard*, Folmer Rosenkrantz og Margrete Gyldenstjernes eneste efterlevende Søn, tilbragte sin Ungdom ved forskellige tyske Fyrsters Hoffer. 12. Juli 1583 anbefalede Kong Frederik II ham i en Skrivelse til Markgreve Georg Friederich, Hertug af Preussen, og til Biskoppen af Halberstadt, hos hvem han

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1596, p. 26.

²⁾ Secher, Rettertingsdomme, ²³/₃ 1610.

³⁾ Rettertingsdom af ⁷/₆ 1616.

ønskede at træde i Tjeneste, som en ung Mand, der allerede havde set sig temlig om blandt fremmede Nationer og ved fyrstelige Hoffer¹⁾. Det er maaske ved denne Lejlighed, at han kom til Lifland, hvor han laa syg og laante 65 Daler af Dr. Adam Lejdlerns fra Lybeck, men som denne endnu ikke havde faaet igjen i Aaret 1591²⁾. Han kan dog denne Gang ikke have opholdt sig mange Aar i Udlandet; thi efter Faderens Død i Aaret 1586 overtog han straks Styrelsen af *Stensballegaard* og opføres som bosiddende her allerede paa Mønstringslisterne fra 1586 og 1587, skjønt det endelige Skifte med Søstrene først fandt Sted paa Stensballegaard d. 20. September 1587. I samme Aar havde han d. 24. Marts faaet Ordre til med 4 Heste at ledsage Kongen til Hamborg. Denne Rejse blev dog stadig opsat. Atter d. 18. Marts 1588 blev der fra Andvorskov udstedt Kongebrev til den jydsk Adel, og deriblandt til Gert Rosenkrantz, at Kongen „af vigtige Aarsager“ havde indstillet „Rejsen ind udi vore Fyrstendømmer til vor Stad Hamborg“, men dog beder den om at holde Folk, Heste og Rustning rede, om noget paakom³⁾. Der var ganske vist „vigtige Aarsager“ til at opsætte Rejsen; thi Kongen laa allerede da paa det Sygeleje, hvoraf han ikke skulde rejse sig mere, efter at han ved Hertug Hanses Bryllup paa Sønderborg „var bleven noget svag af Drik“, som Kansler Niels Kaas udtrykker sig i et Brev af 9. Marts. I Aaret 1591 nævnes Gert Rosenkrantz baade ved Svogeren Klavs Glambeks Dødsleje, der anbefalede ham at drage Omsorg for sine umyndige Døtre, og ved Søsteren Ingeborgs Bryllup med Ditlev Holck. Ligeledes var han indbudt til den store Bryllupsfest paa Koldinghus d. 15. Februar 1596, hvor „Prinsen“ (o: Kristian IV) gjorde Tage Krabbes, Korfits Ulfelds og Enevold Kruses

¹⁾ Efter en Kopi i Kammerherre Barners Samlinger, formodentlig fra Klevenfeldt.

²⁾ Jydske Tegn. 1591, p. 255.

³⁾ Udkast i Samlingen: Danske Kongers Hist. Fasc. 58, Rigsarkivet; jfr. Sjæll. Tegn. 1587 og 88, p. 154 ff., 168, 171, 177, 218, 272, 296 og 336.

Bryllupper med Jomfruerne Sofie Fris, Elsebet Brokkenhus og Else Marsvin¹⁾. Samme Aar fik han derpaa Ordre til at møde i Kjøbenhavn d. 19. August med Heste og Folk for „at vare paa Tjenesten“ ved Kroningen. Ved Kroningsgildet havde han det Hverv, i Forening med Otto Kristoffer Rosenkrantz til Boller, sin Fætter Børge Rosenkrantz Eriksen til Ørup og 21 andre Adelsmænd at bære Maden til Bordet. Et godt Maaltid har Gert Rosenkrantz vistnok forstaaet at vurdere; ved Kristian IV's Bryllup det følgende Aar var Gert Rosenkrantzes Kok Knud blandt de Kokke, der forskreves til Kjøbenhavn for at lave Maden²⁾.

Den 14. November 1596 havde imidlertid *Gert Rosenkrantz* selv holdt Bryllup med Jfr. **Anne Fris**, Datter af Rigsraad *Albert Fris* til Haraldskjær ved Vejle, Lensmand paa Riberhus, og Fru *Ingeborg Gyldenstjerne Kristoffersdatter* fra Iversnæs (nu Vedelsborg). Brylluppet stod paa Stjernholm ved Horsens hos Fru *Karen Gyldenstjerne*, Enke efter den nægtige og rige Statholder i Nørrejylland, Holger Rosenkrantz til Boller. Hun var Brudens Moster, og hos denne højt ansete og kraftige Kvinde, der samlede saa mange om sig paa det af hende selv opførte Stjernholm, har Bruden saaledes formodentlig faaet sin Opdragelse; thi hendes egen Moder var allerede død d. 6. September 1591. Hun var tilsyneladende et godt Parti; thi da Albert Fris døde paa Riberhus d. 24. April 1601, efterlod han hver af sine 6 Døtre 7000 Daler i rede Penge og Jordegods til en Værdi af 20,000 Daler, for de Tider betydelige Summer. Ægteskabet varede dog kun lidt over 3 Aar; thi *Gert Rosenkrantz* døde allerede d. 15. Januar 1600, efter hvad der siges, paa en Jagt, og blev d. 26. Februar begravet i Vær Kirke ved Stensballegaard³⁾. Da Ægteskabet var barnløst, *uddøde saaledes*

¹⁾ Sjæll. Tegn. 1595 ff., p. 472 ff.; jævnf. Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 415.

²⁾ Sjæll. Tegn. 1596, p. 536; 562 ff.; 1597, c. 19. November, p. 56.

³⁾ Ejler Brokkenhus, Fynske Saml. VI, 420; 437. — Danmarks Adels Aarbog 1886, 132. — Jydske Saml. V, 216 (Knud Brahe, der vistnok selv var

Rosenkrantzernes Mandslinie paa Stensballegaard, efter at denne Ejendom havde været i deres Eje omtrent siden 1440, idet den først ejedes af Hr. *Timme Nielsen (Rosenkrantz)*, Danmarks Riges Raad († o. 1457), derpaa af Hr. *Niels Timmesen (Rosenkrantz)*, † o. 1485, hans Søn *Axel Nielsen Rosenkrantz* († 1551), dennes Søn *Folmer Axelsen Rosenkrantz* († 1586) og saa endelig dennes Søn *Gert Rosenkrantz* († 1600).

Ved et Livsejebrev, udstedt i Horsens d. 15. November 1596, altsaa Dagen efter Brylluppet, havde *Gert Rosenkrantz* med sine dalevende Søstres Samtykke bestemt, at Fru *Anne Fris* skulde i sin Livstid nyde, bruge og beholde hans Hovedgaard *Stensballe* med al dens Herlighed og Ejendom tilligemed alt hans Jordegods og Kjøbstadsgods, hvis hun overlevede ham og Ægteskabet blev barnløst. Dette traadte nu ogsaa i Kraft, om hun end strax synes at have haft en Del Retsstrætter; i al Fald har Knud Brahe i sin Skrivekalender for Aaret 1600 noteret, at han d. 6. April skulde til Møde paa *Stensballe* og d. 19. Juli til Landsting med *Anne Fris* og *Regitse Rosenkrantz*. Efter Faderens Død i Aaret 1601 arvede hun betydeligt Jordegods og havde endnu i Aaret 1604 Andel i *Haraldskjær* med sine Søstre *Karen* og *Lisbeth*; men dog viser det sig, at hendes Formuesomstændigheder senere vare meget slette, om end Vanskelighederne for en Del stammede fra hendes Søstre og Svoger. Af disse havde *Karen Fris* senere faaet sig udlagt *Haraldskjær*; hun var gift med *Truid Bryske* til *Langesø*, men dennes Omstændigheder lader til at have været meget slette, og han bortødslede alle sine mange Ejendomme. *Haraldskjær*, eller maaske blot sin Andel, solgte han til Fru *Anne Fris*, der maatte gaa i Kavtion for ham og derved tilsidst blev nødt til i Aaret 1622 at sælge *Haraldskjær* til sin ugifte Søster, *Lisbeth Fris*, der saaledes blev Eneejer af Gaarden. Disse Forhold medførte adskillige Retstrætter. I Aaret 1616 havde hun den

tilstede, sætter her Begravelsesdagen til 25. Febr., Ejler Brokkenhus til 26.).
 — Danske Herregaarde III (*Stensballegaard*).

tidligere nævnte Proces med sin Mands Søstre eller deres Arvinger om et ubetydeligt Jordstykke ved Halmstad, som hun mente hørte ind under hendes Livsejebrevs Omraade, men hun tabte Sagen og dømtes til at udrede Modparterne 200 Daler i Kost og Tæring. I Aaret 1628 sagsøgte hun af Johan Brokkenhus til Lerbæk (ved Vejle) for 3000 Daler, som dennes Fader var gaaet i Borgen for i Aaret 1612 og blev dømt „nederfældig“ for af Rigens Kansler. Ogsaa her viser saaledes det begyndende Forfald sig stærkt. Hendes Dødsaar er ukjendt. *Stensballegaard* tilfaldt efter hendes Død hendes Svigerske Fru *Birgitte Rosenkrantz* og *Klavs Glambek*s Arvinger og gik over til *Kristoffer Pax* til Eriks-holm, Torup og Rask, Søn af Mogens Pax og Sofie Glambek¹⁾.

Fortællinger om Præsterne i Volden efter Reformationen.

Meddelte af Toldkasserer, fhv. Statsraad **L. Daas**.

Disse Fortællinger, der støtte sig til mundtlige Traditioner paa Stedet, ere sammenskrevne af **Elias Olsen Følsvig**, f. 6. Sept. 1802, † 22. Juni 1879, en meget vel begavet Mand med historisk Interesse, som i Aarene 1819—31 var Skoleholder i Volden.

-
1. Den første lutherske Præst til Voldens Sognekald hedte **Jens Jakobsen**. Om hvilken Herkomst eller hvilken Due-lighed denne Mand besad, tier Traditionerne, saa at her er ikke andet at anføre om ham end blot Navnet, og at han døde 1600²⁾.

¹⁾ Danske Herregaarde III (Stensballegaard). Danmarks Adels Aarvog 1886 (Fris). Secher, Rettertingsdomme, ¹⁴/₆ 1604. — Rettertingsdom af ⁷/₆ 1616.

²⁾ Norske Rigsregistrarer III, 376, beretter, at Jens Jacobsen 1595 var en meget gammel og skrøbelig Mand, der behøvede en Medhjælper. Derfor paalægges det Ludvig Munk og Superintendenten i Thronhjem i